

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

Тыфэгъуш!о!

Адыгэ Республикэм иапэрэ Президентыгъэу Джасрымэ Аслъан ыныбжэ илъэс 70-рэ зэрэхъугъэм фэш! тыгу кыдде!зу тыфэгъуш!о. Я 4 — 5-рэ нэклубгъохэр ац фэгъэхъыгъэх.

АДЫГЭ РЕСПУБЛИКЭМ И ПРЕЗИДЕНТ И УКАЗ

Адыгэ Республикэм и Президент испециальнэ программэхэмк!э Гъэlorыш!ап!эм ипашэ ехылагъ

1. Джанчэтэ Налбый Мосэ ыкъор Адыгэ Республикэм и Президент испециальнэ программэхэмк!э Гъэlorыш!ап!эм ипашэу гъэнэфэгъэнэу.
2. Зык!этхэхэрэ мафэм щегъэжьагъэу мы Указым к!уач!э и!э махъу.

Адыгэ Республикэм и Президентэу ТХЪАК!УЩЫНЭ Аслъан

къ. Мыекъуапэ,
шэк!огъум и 3, 2009-рэ илъэс
N 128

АР-м И КЪЭРАЛЫГЪО СОВЕТ — ХАСЭМ

Илъэсыбэ хъугъэу ш!уагъэ кытэу гъэсэнэгъэм и!оф зэрэфэ-лажэхэрэм, егъэджен-п!уныгъэ !офыр нахъыш!оу гурыт еджап!эм щызэхэщэгъэным ашъхэк!э ялахыш!о зэрэхаш!ыхэрэм афш! Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ афагъэщ!ошагъ:

- **Алексеева Надежда Петр ыпхъум**, МОУ-у «Джэджэ район пчыхъ еджап!эм» урысыбэмрэ литературэмрэк!э ик!элэегъаджэ;
- **Гаврильченко Наталья Александр ыпхъум**, МОУ-у «Къ. Тамбовскэм игурыт еджап!эу N 12-м» идиректор;
- **Хъэжымэкъо Саидэ Хъаджмосэ ыпхъум**, МОУ-у «Ст. Джэджэ игурыт еджап!эу N 3-м» идиректор.

Илъэсыбэ хъугъэу ш!уагъэ кытэу п!уныгъэ !офым зэрэфэ-лажэрэм, кыт!эк!эхъухэрэ ныбжык!эхэм яегъэдженрэ яп!унрэ ыпхъэк!э илахыш!о зэрэхаш!ыхэрэм афш! Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ афагъэщ!ошагъ **Синюта Ольгэ Николай ыпхъум**, ст. Джэджэ имуниципальнэ к!элэц!ык!у !ыгъып!эу N 15-у «Радуга» зыфилорэм ипашэ.

ДЕПУТАТХЭМ АПАЙ

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм ият!ок!ит!онэрэ т!урэ зэхэсыгъо 2009-рэ илъэсым шэк!огъум и 11-м зэхашэ.

Зэхэсыгъор зытегуш!ыштхэм япроект кык!элъык!орэ законопроектхэр хагъэуцагъэх: «Адыгэ Республикэм 2010-рэ илъэсымк!э ык!и план п!алъэу 2011-рэ ык!и 2012-рэ илъэсхэмк!э иреспубликэ бюджет ехылагъ», «Ш!ок! зымы!э медицинэ страхованиэмк!э Адыгэ республикэ фондым 2010-рэ илъэсымк!э ык!и план п!алъэу 2011-рэ ык!и 2012-рэ илъэсхэмк!э ибюджет ехылагъ», «Адыгэ Республикэм исоциальнэ-экономикэ хэхьон-ыгъэхэм я Стратегиеху 2025-рэ илъэсым нэсырэ п!алъэм телы-тагъэхэм яхылагъ», Адыгэ Республикэм и Законхэм зэхьок!ыныгъэхэр афш!ыгъэнхэм ехылагъ», «Челябинскэ хэкум итыгъэ производственнэ объединениеу «Маяк» зыфилорэм кыш-хъугъэгъэ аварием кытыгъэ радиациер зылгъ!эсыгъэхэм ащыщху Адыгэ Республикэм щыпсэхэрэм илъэс къэс араты-рэ ахъэ тыным ехылагъ», «Культурэ к!эным иобъектхэм (та-рихъым ык!и культурэм ясаугъэтхэм) яхылагъ», «Челябинскэ АЭС-м кышхъыгъэгъэ аварием кытыгъэ радиациер зыл-гъ!эсыгъэху Адыгэ Республикэм щыпсэхэрэм, ахэм яуна-гъохэм ащыщхэм илъэс къэс ахъэ тынэу аратырэм ехылагъ» зыфилорэр ык!и нэмык! !офыгъохэр.

Зэхэсыгъом и!офш!эн сыхъатыр 11.00-м щырагъажэ урамэу Жуковскэм тет унэу 22-м зэхэсыгъохэр зышаш!ыхэрэ Залышхоу хэтым.

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Тхьаматэ игуадзэу САПЫЙ Вячеслав.

Сурэтыр А. Гусевым тырихыгъ.

КОМИССИЕМ ИЗЭХЭСЫГЪУ

Тигъэзет кызырэхитыгъагъэу, терроризмэм нэш!уек!огъэнымк!э республикэ комиссием зичэзыу зэхэсыгъоу мы мафэхэм илагъэм тхьамэтэгъор щызэри-хъагъ АР-м и Президентэу Тхьак!ушынэ Аслъан.

«Къэбар жъугъэм иамалхэр гъэфедатгъэ хъузэ терроризмэм нэш!уек!огъэныр» зыфилорэ зэхэт планыр республикэм зэрэщагъэцак!эрэм, экстремизмэм псуцужыгъэным фэлэжьэрэ республикэ программэхэм альэнык!ок!э джы-рэ !офхэм языхтэ ык!и терроризмэм нэш!уек!огъэным епхыгъэ !офтхьабзэху Адыгеим щызэхашэхэрэм СМИ-хэм кызырагъэлыгъорэм комиссием хэтхэр тегуш!агъэх.

Мыщ фэгъэхыгъэу къэгъуш!агъ АР-м лъэпкэ !офхэмк!э, !эк!ыб къэралхэм ащыпсэхэрэ тилъэпкэгъухэм адыр!э зэпхыныгъэхэмк!э ык!и къэбар жъугъэм иамалхэмк!э и Комитет итхьаматэу Жак!эмык!о Вячеслав. Ащ кызырэхигъэщыгъэмк!э, экстремизмэм ык!и терроризмэм апэш!уек!огъэным епхыгъэ !офыгъохэм языхт!охым Комитетым ипшъэрылт шъхьалэхэм ащыщ. 2009-рэ илъэсым кык!оц! мыщ фэгъэхыгъэу теле-визионнэ кытэным ык!и гъэзетхэм кышаутырэ тхыгъи 170-рэ фэдиз республикэм и СМИ-хэм кыагъэхъазырыгъ. Темыр Кав-

казым щыпсэхэрэ ц!ыф лъэпкэ зэфэхъафхэм азыфагу илъэ-зегуры!оныгъэр гъэпыгъэгъэным фэш! форумхэр, «!энэ хъурае-хэр», конференциехэр, нэмык! !офтхьабзэхэр Комитетым зэхэ-щэх. Джаш фэдэу АР-м и Пре-зидент иунашъок!э аштэгъэ рес-публикэ программэу «Лъэпкэ культурэм ихэхьоныгъэрэ эк-стремизмэм ипрофилактикэрэ» зыфилорэм !оф еш!э. Зигугъу кытш!ыгъэр зэк!эри зыфэлэжъ-рэр терроризмэм ык!и экстре-мизмэм апсуцужыгъэныр ары.

Мы !офыгъом епхыгъэу къэгъуш!агъэх АР-м гъэсэн-гъэмрэ ш!эныгъэмрэк!э иминист-рэу Беданык!о Рэмзанрэ АР-м хэгъэгъу к!оц! !офхэмк!э имини-стрэу Александр Сысоевымрэ. Ахэр зипэщэ министерствэхэм мы лъэнык!омк!э илъэсым кык!оц! !офэу аш!агъэм ык!и тапэк!э ипшъэрылтэу зыфагъэу-цужыгъэхэрэм кызырэгъуоигъэхэр цагъэгъозагъэх.

Связым епхыгъэ объектхэм языхтэ ык!и ахэм террористиче-скэ актхэр кыащымыхъунхэм пае анахъэу уналэ зытебгъэтын фэе лъэнык!охэм комиссием хэтхэр атегуш!агъэх. Мыщ фэгъэ-

хыгъэу доклад кыаш!ыгъ Адыгэ телерадиокомпанием идиректо-рэу Бэгъушъэ Азэмат, ОАО-у «Кыблэ телекоммуникационнэ компанием» и Адыгэ ш!ольыр кыутамэ ипашэ игуадзэу Влади-мир Курашиным, нэмык!эхми.

Мыщ дэжым Тхьак!ушынэ Аслъан гумэк!ыгъоу кыгъэнэ-фагъэхэм ащыщ республикэ телевидением икытэынхэр Ады-геим ирайонхэм зэк!эми зэ-ралымы!эсырэр. Ар дэгъэзы-жыгъэным пае зэш!охыгъэн фаехэм пацэр къак!эупч!агъ, джэуап гъэнэфагъэхэри специ-алистхэм кыратыжыгъ.

Терроризмэм нэш!уек!о-гъэнымк!э муниципальнэ обра-зованиеху «Къалэу Мыекъуа-пэрэ» «Адыгэкъалэрэ» ащ!э комиссиехэм илъэсым имэ-зипш! !офэу аш!агъэм зэхэ-сыгъом хэлэжьагъэхэр тегу-ш!агъэх, унэш!о гъэнэфагъэ-хэри аш!ыгъэх.

Тхьак!ушынэ Аслъан !оф-тхьабзэм к!эух зэфэхьысыжъхэр кыфиш!ызэ, экстремизмэм ык!и терроризмэм апэш!уе-к!огъэным пае шъхьадж кыте-фэрэр ыгъэц!эк!эн фаеу ылгы-тагъ, гумэк!ыгъоу кыагъэ-нэфагъэхэм ядэгъэзыжыын яш!ыпкху дэлэжъэнху кызы-рэгъуоигъэ пацэхэм унаш!о кыафиш!ыгъ.

ТХЪАРКЪОХЪО Адам.

ОЛИМПИАДЭМ ИТАМЫГЪЭНЭУ

Ныбжык!э парламентариехэм я Всерос-сийскэ форумэу Анапэ шык!уагъэм Адыге-им иделегациеу хэлэжьагъэм Шъачэ щызэ-хашэшт Олимпиадэм нарт эпосым илы-хъужэу Саусырык!о иобраз итамыгъэнэу гупшысэ кыахилъхъагъ.

Адыгэ тамыгъэм фэгъэхыгъэ гупшысэр УФ-м икыэралыгъо хабзэ ык!и зэхэщэк!о коми-тетэу «Шъачэ-2014-рэ» зыфилорэм афэк!орэ псалъэм ныбжык!эхэм кышыра!отык!ыгъ.

— Олимпиадэр адыгэхэм яч!ыгужэ зэрэ-щык!оштыр лъэпкхэр нахъ зэкъотынхэм, зэзэ-гъыныгъэ азыфагу илъэу здыш!ыгъэнхэм фэбгъэ-лорыш!эн плъэк!ышт, — кыеты агентствэу «Ин-терфакс».

Ет!ани зы лъэнык!у — Саусырык!о угу кы-гъэк!ы ижырэ урым образэу, ц!ыфхэм олимпий-скэ маш!о кыафэзыжыгъэу Прометей. Адыгэ эпос-ым илыхъужэ Тхьожыем тесэу ц!ыфхэм маш!о кыафихъыжыгъ.

УЗЫМ ПЭУЦУЖЫГЪЭНЫМ ПАЕ

ПСАУНЫГЪЭМ И ГУПЧЭ КЪЫЗЭУАХЫШТ

Урысые Федерацием псауныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ ыкIи социальнэ хэ-хъоныгъэмкIэ и Министерствэ унашго зэришшыгъэмкIэ, охьтэ благъэхэм регионхэм къащызIуахыштыкI псауныгъэм и Гупчэхэр. А Иофыр Къыблэ федеральнэ шьолгырым зэхэщэгъэ зэрэщыгъуштым зыщытегушыIэгъэхэ зэлукIэм хэлъжыгъэхэм ашыщыгъэ медпрофилактикэмкIэ Адыгэ республикэ Гупчэм иврач шьхьалэу Мэт Заремэ. Ащ къызэрэтиIуагъэмкIэ, Адыгейм ащ фэдэу зы гупчэ итышт, ар къышчызIуахыштыкI медпрофилактикэмкIэ Адыгэ республикэ Гупчэр зычIэт унэм.

ТигушыIэгъу тызэрэщыгъэгъозагъэмкIэ, гупчэр зытегъэпсыхьэгъэщтыр, ащ илофшыIэхэм шьэрылгъэу ялэщтыр цыфэу ктыуалэрэм ипсауныгъэ изытет лъэныкыо пстэумкIи специалистхэм ауплъэкIуныр, ахэм зэфэхьысыжьгъэу ашIырым елгытыгъэу ащ ышIэн фаер ралоныр ары. Ащ фэдэ уплэкIун куухэр зэрэшыIыштыкI медицинэ оборудованиер мы лъэхъаным гупчэм зэрегъэгъоты, Иоф зышIэшт специалистхэри ильэ-сым ыкIэхэм анэс агъэхъабырштыкI.

Цыфым ипсауныгъэ изытет уплэкIу-гъэным имызакъоу, тутыным, аркъым

апыщэгъэ хьугъэхэу, еж-ежырэу ахэр чIэздыжыжьынхэ зымылгъэIыхэрэми мы гупчэм иврачхэр Iэпылэгъу афэхъунхэм фэхъабырштыкI.

Республикэм шыпсэухэрэм зэкIэми, кIэлэцIыкIухэри дыхэтэу, мы гупчэм иамалхэр ыпкIэ хэмылгъэу къызыфагъэ-федэн альэкIышт, медицинэ полисхэр ялэхэмэ. 3. Мэтым къызэриIуагъэмкIэ, зы мафэм къыкIоцI нэгырэ 72-мэ япсауныгъэ ауплъэкIуным гупчэр фытегъэпсыхьэгъэшт, тхымафэм мэфихырэ Иоф ышIэшт, ау шэмбэт мафэм ИофшIэгъу уахьтэр нахь мэкIэшт.

Гупчэм ИофшIэныр джыри ригъэжыгъэгон, пэшIорыгъэшгъэу зэрэрахъухэрэмкIэ, къыхъащт ильэсым имэзэе мазэ ар къызэIуахынэу, ащ ехьулIэу хъазыр хъунэу ары. Арэу щытми, тапкIэ зэрэ-лэжэщтыкIи республикэ министерствэ-ри, гупчэм испециалистхэри егушшысэх, Iэпылэгъу зыфэхъунхэ альэкIы-щтыр, зылылIэсыштыкIэр нахьыбэ зэрэ-шыIыштыкI пылтых. Ары гупчэм испециалистхэр республикэм ирайонхэм чэзыу-чэзыоу кIохэзэ, ахэм Иоф къаща-шIэзэ ашIынэуи зыкIырахъухэрэр. Ягу-хэлгышIухэр къадэхъунхэу тэри афэтэлэ.

ЖАКIЭМЫКЪО Аминэт.

ЗЭХЪОКIЫНЫГЪЭШХО ФЭХЪУГЪЭП

Адыгэ Республикэм цыфхэм ИофшIэн къафэгъотыгъэнымкIэ икьэ-ралыгъо къулыкъу и ГъэIорышIапIэ зэхышхэрэ мониторингым къызэригъэIагъэрэмкIэ, мы Иофым аужырэ тхымафитIум зэхъокIы-ныгъэшхо фэхъугъэп. Ыпэрэ тхымафэм зэрэщытыгъэм фэдэу, Иоф зышIэн зыльэкIынэу республикэм исхэм ашышхэу ИофшIэн зимыIэу атыххэрэм Адыгейм лъэгэпIэу щыриIэр чъэпыогъум и 21-м къы-щыублагъэу и 27-м нэсыр пIалъэм проценти 3,1-у къэнэжыкыгъ. ИофшIэн имыIэкIэ алгыти чэзыум хагъэуцагъэхэу пособие зэрэ-тыххэрэм япчъагъэ бэп къышчылагъэр. Ахэр нэгырэ 6196-рэ хъушты-гъэхэмэ, ИофшIэн къызыфагъотыгъэхэр нэгырэ 21-рэ. Тхымафэм къыкIоцI ИофшIэн зимыIэу алгытагъэхэр нэгырэ 278-рэ. Ыпэрэ тхымафэм нахь ар нэгырэ 31-кIэ нахьыб.

Тхымафэм къыкIоцI организациер зэфашыжьын е шылажьэ-хэрэм япчъагъэ нахь макIэ ашIын гухэлъ зыгъэнфэрэ предприя-тиехэм ясатыр зэрэхъуцагъэхэм яхьылIэгъэ къэбар зыцIэ къетIогъэ ГъэIорышIапIэм ИофшIэпIитIу къылагъэлэсыгъ. Ахэр ООО-у «Кор-пус» зыцIэу Мыекъуапэ дэтымрэ цыфхэм ИофшIэн къафэгъо-тыгъэнымкIэ Гупчэу Шэуджэн районым шыIэмрэ. Мы ИофшIэпIитIур зэрэдыхэтхэу, ащылажьэхэрэр нахь макIэ шIыгъэным ехьылIэгъэ унашго зышIыгъэ ИофшIапIэхэм япчъагъэ 176-м нэсыгъ.

Бжыхэр ыкIэм фэкIуагъ, кIымафэр къэблагъэ. КъэшIэгъуае ильэ-сыр ыкIэм зэрэфакторэм елгытыгъэу зигугъу къэтшIыгъэ кIыныгъом зэхъокIыныгъэу фэхъуштыр. Ауми, Иофыр нахьышIум фоклоным ушы-зыгъэгугъын зыльэкIышт къэбарышIу джыркIэ зэхъыгъуаеу щыт.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

**Шьуналэ
тешъудз!**

БЭМЭ ЗЭРАР АРИХЫН ЫЛЪЭКIЫШТ

Адыгэ Республикэм ичIыпIэ зэфэшхьафхэм ащыолгъэгъу зэ-шхохэрэ къэкIырэ уц гъэгъугъэ гъэушкыонгъэу «Курительная смесь «Spice» зыфиIорэр зэрэщэрэм фэгъэхьыгъэ мэкъэгъэлухэр. Наркополициейскхэр ащ лъэшэу къыгъэгумэкIыгъэх, сыда пIомэ зыпары шынагъо зыкъомылэ пшIошIырэ а уц зэхэгъэкIухьагъэм наркотик кIуачIэ зилэ уц хэлъ.

Тызыхэт ильэсым имэлылгъэгъу мазэ Урысыем исанитар врач шьхьалэу Г. Онищенко къылогъагъ мы уц зэхэгъэкIухьагъэр пси-хотропнэхэм ахэгъэхьэгъэн фаеу. Ау... уахьтэр макIо, а «кури-тельнэ смесь» зыгъэфедэхэрэм, наркотикым фэдэу ащ пыщагъэ хъухэрэм япчъагъэ хэхо ыкIи арэуштыгъэу шьхьафитэу ащэн фимытхэу щыт веществохэм ари ахагъэхьэфэ бэмэ зэрар арихын ылъэкIышт.

«Иофыр джыри къэзыгъэхьылэрэр, — еIо РУФСКИ-м Адыгэ РеспубликэмкIэ ыкIи Краснодар краимкIэ и ГъэIорышIапIэ ипащэ игуадзэ иIэнатIэ зыгъэцIкIэрэ В. Максимовым, — юридическэ лъэныкъомкIэ мэхэгуу цыIэри наркобизнесым пылхэм къызэ-рэзыфагъэфедэрэр, къызэрэдалыгътэрэр ары. Санитар врач шьхьа-Iэм зигугъу тшIырэ уц гъэгъугъэ гъэушкыонгъэр ащэн фимыт-тэу зелом ыуж этикеткэу «Spice»-р лъакъохэм, пкышшолым ашафэрэ крем зэфэшхьафхэм атетхагъэу къежыагъэх. Зэрэхьу-рэмкIэ, ахэр (щыфэхэр) зыщэхэрэм законыр аукурорэп, ау цыфхэм ашIэн фае «Spice» зытетхагъэ пэпчъ наркотик зэрэхэлъыр, ащ цыфыр псынIкIэу зэрэсэрэр, иакъыли псынIкIэу зэщигъэкъон, шизофрением къыфищэн зэрилгъэкIыштыр».

Наркополициейскхэм зрагъэунэфыгъэмкIэ, а веществор зыхэлъ уц гъэгъугъэ гъэушкыонгъэр непэ Краснодар, Шьачэ, Лабинскэ, нэмыкI къытпэмчыжьэ псэупIэхэм ашащэ. IэкIыб къэралыгъохэу «Spice»-р нахь пасэу къызыщежыагъэхэм ар ашащэн фимытэу ашагъэпсыгъ, тэ тикъэралыгъуи арэуштыгъэу шашIышт, ау ащ нэс сьд фэдиз зэрара кыхьын ылъэкIыштыр? Арыба гъомылапхэхэм ахалхьэрэ IушхьэмкIи къыгъэхьулIагъэр? Ау цыфхэр Иофыр зытет шыпкIэм шыгъуазэхэ хумэ, уIэшыгъэхэу пльытэн пльэкIышт. Шьузыфэсакъыж!

Алла ОРЛОВА.

КЪЭБАРЫКIЭХЭР

СОВЕТАМ ИАПЭРЭ ЗЭХЭСЫГЪУ

Тигъэзет инэкIубгъохэм бэрэ къащы-тIэтыгъэ Иофыгъохэм зыкIэ ащыщ аужы-рэ ильэсипшIым лым игъэхъабырын, ищыкIагъэм фэдизэу ар симэджэщхэм алэкIэгъэхьэгъэныр къин зэрэхъугъэр. Ащ лъапсэу иIэр донорствэм имэхъанэ къызэрэIыхыгъэр ары. Ау а гумэкIыгъор тиреспубликэ закъоп зыфэгъэхьыгъэр, зэрэ Урысыеу арэуштыгъэу шыщыт.

Иофым зэхъокIыныгъэ фэшIыгъэным пае бэ зэпигъэфагъэр лъыр зыщаащы-рэ республикэ станцием иврач шьхьалэу ЦуукI Малыч. Ильэс зэкIэлъыкIохэм ащ пропагандэ ИофшIэным зыкыригъэлэ-тыгъ, акцихэр, «донорым имэфэхэр» Мыекъуапэ шызэхышхэгъэх. Ащ фэдэ ИофшIэным ишIуагъэкIэ донорхэм япчъа-гъэ мы ильэсым фэди 1,5-кIэ нахьыбэ хъугъэ.

Тигъэзет игугъу къышчытшIыгъагъ мы

Иофыгъоу мэхъанэшхо зилэм зэхъокIы-ныгъэшIухэр фэхъунхэм фэшI Донор-скэ совет зэхэщэгъэным Адыгэ Респу-бликэм псауныгъэр къэухъумэгъэнымкIэ и Министерствэ ыуж зэритыр. БэмышIэу шыгъуазэ тызэрэхъугъэмкIэ, ащ фэдэ со-вет республикэм шызэхашагъ. Ащ ха-гъэхьагъэх хэбзэ къулыкъушIэхэр, орга-низациехэм, предприятиехэм япащэ-хэр. Мурадэу зэхэщакIохэм яIэр зэрэ-обществэу мы Иофым кыхэгъэлэжьэ-гъэныр, донорствэм зыкъэгъэлэтыгъэ-ныр ары.

Зигугъу къэтшIырэ Донорскэ сове-тым пэшэныгъэ дызэрихъащт Адыгэ Республикэм и Премьер-министрэ игуа-дзэу А. Петрусенкэм. Советым иапэрэ зэхэсыгъо бэмышIэу шылагъ. Ащ ща-гъэнэфагъэх тапкIэ Иоф зэрэшIэшт пла-ныр, советым хэтхэм япшгъэрылххэр.

(Тикорр.).

МВД-м къеты

АР-мкIэ МВД-м зэригъэунэфыгъэмкIэ, блэкIыгъэ ма-зэм ыкIэхэм республикэм бзэджэшIэгъи 136-рэ щызэ-рахъагъ.

Адыгейм игъогухэм хъугъэ-шIэгъи 9 атэхъухьагъ. Ахэм нэгыри 3 ахэкIодагъ, нэгыри 8-мэ шьобжхэр ате-щагъэхэ хъугъэ. ГИБДД-м илофышIэхэм ешъуагъэу рулым кIэрысхэу нэгырэ 24-рэ къагъэуцугъ.

Чъэпыогъум и 21-м, сыхьа-тыр 16-мэ адэжэ Мыекъуапэ иурамэу Пролетарскэм тет трол-лейбус къэуцупIэм ильэс 22-рэ зыныбжэ студентыр шьэжыекIэ агъэщынэзэ, ишго бгырыпх шытырахыгъ. КIалэр милицием зэрэтеуагъэм лъыпытэу ащ ило-фышIэхэр къэсыгъэх. Ахэм лъы-хьон Иофтхьабзэу зэхашагъэхэм яшIуагъэкIэ бзэджашIэр къау-бытыгъ. Ащ ильэс 16 ыныбжэ, Мыекъуапэ щэпсэу. Къызалыгъ-хьум, шьэжыер къыпкыра-хыгъ. Джы нэмыкI бзэджэшIа-гъэхэр иIэхэмэ зэхэфы.

Красногвардейскэ районным и ОВД илофышIэхэм уголовнэ Иофхэр зэхэфыхэзэ къатыгъугъэ пкыгъохэр ашэхэу кыхагъэ-щыгъ. Ащ фэдэу селоу Белэм

щыщ КIалэм икъоджэгъу КIа-лэм телефонэу «Нокиа-2600» зыфиIорэр къышишхьыгъ. Ионы-гъо мазэм Мыекъуапэ шыпсэурэ КIалэм кушхьэфачъэу «Стелс» зыфиIорэр къышхьыгъ. Ахэр ты-гъугъэхэу къычIэкIыгъ. Джы ты-гъуакIохэми, тыгъугъэхэр зыщэ-фыгъэхэми уголовнэ пшгъэдэ-кIыжэ арагъэхьышт.

Мыекъопэ районымкIэ гъо-гоу Мыекъуапэ — Гъозэрыплъ зыфиIорэм автомобилэу «Ауди-80»-м исэу къэкIорэ КIэлэ ныб-жыкIэу поселкэу Первомай-скэм шыщым ыпкъ кыкIыкIэ чъэпыогъум и 19-м аварие шы-хьугъ. Иномаркхэр ыпкIэ кы-кIырэ ЗИЛ-м еутэкIыгъ. Маши-нэм исыгъэ КIалэмрэ пшгъа-шгъэмрэ ашхьэкуцIхэр ыгъэ-

кIыгъэр мы шьолгырым хэхьэрэ субъекти 9-м шы-щэу 7-р ары. Мыхэм зэкIэ-ми цыфыбэ зыхэлэжьэрэ Иофтхьабзэхэр ашызэхашэ-горэп».

Зэпахырэ узыр нахь шIэ-хэу къанэсыным ищынагъо зышхьащыт цыф куп зэ-фэшхьафхэм, «группа риска» зыфалохэрэм, грип-пым пэуцужырэ вакцинэ пстэуми апэу ахалхъашт, а Иофтхьабзэр шэклогум и 9-м рагъэжьэшт. Мини-стрэм игуадзэ къызэриIуа-гъэмкIэ, шэклогум и 7-м ехьулIэу вакцинэ зэхэлъ-хьэгъу (дозэ) миллионищ хъазыр хъушт.

Узым зимыушхомбгъу-ным пае цыфхэм язекIуа-кIэ мэхъанэшхо зэриIэр, къэсымэджэфэ емыжэу хэти профилактикэ Иофтхьабзэ-хэм ыналэ атыригъэтын, гриппым пэуцужырэ Iэ-зэгъу уцхэм, витаминхэм яшъон, нахь зыфэсакъы-жьын зэрэфаер джыри зэ ащ кыхыгъэшыгъ. Цыф-хэм ящыкIэгъэ препарат-хэр, псыпс Iухьохэр икъоу аптекахэм зэрэчIэлыштыкI ыкIи тызыхэт ильэсым икыхьагъум ахэм уасэу ялагъэм къызэрэтенэштхэр министрэм игуадзэ кыкIи-гъэтхыгъ.

(Тикорр.).

сысыгъэх, джаш фэдэу пшгъа-шгъэм ытхыкъушхьэи зэпыу-тыгъ. Джы тIури симэджэщым чIэлъ.

МВД-м илофышIэхэр зылы-плъэщыгъэхэ КIалэу Мыекъуа-пэ шыпсэурэр мы мафэхэм къа-убытыгъ. Урамхэу Степноимрэ Аэродромнэмрэ зышхьэолIэ-хэрэ чIыпIэм ВАЗ-21014-у кы-щэгъэуцугъэр зауплъэкIум, во-дителям итIысыпIэ чIэгъ тхы-лыпIэ зэкIоцIышыхьагъэ кы-чIахыгъ. Ащ миллиграмм 20 зэ-рыфэрэ шприц наркотик итэу кычIахыгъ. Къагъотыгъэр экс-пертизэм арагъэхьыгъ, ащ ыуж уголовнэ Иоф къызэIуахышт.

Джэджэ районным щыщ КIэлэ зыхэхьогъоу ильэс 14 зыныб-жыр мы мафэхэм милицием илофышIэхэм аубытыгъ. КIалэр икъоджэгъухэм ятыгъоштыгъ. Мы мазэм и 23-м ильэс 43-рэ зыныбжэ лым иунэ ихыи сомэ мини 2,5-рэ кырихыгъ. Апэрэ зэдэгъушхьыгъум КIалэм кыIо-тагъ ащ ыпэкIи нэмыкI унэ зыхьаныгъушхьэмкIэ ихыи со-мэ мини 5 къызэрэрихыгъэр. Джы КIалэм нэмыкI бзэджэшIа-гъэхэр иIэхэмэ зэрагъашIэ.

Льэпкь зэфэшхьафхэм язэкьошныгъэ орэпытэ

Интернационалист ныбжьыкIэхэм я II-рз шьолъыр фестивалэу «Льэпкхэм язэкьошныгъэ Урысыем ыкIуачI» зыфиорэр шэкогум и 5-м кыщегъэжыгъэу Улапэ щэкIо. Адыгэ Республикэм ыныбжь ильэс 18, Красногвардейскэ районьр ильэс 85-рз, советскэ разведчикэу Рихард Зорге ыцIэ зыхьырэ интернациональнэ клубэу Улапэ дэтыр зылажьэрэр ильэс 30 зэрэхуэгъэхэм афэгъэхьыгъэу ыкIи мы ильэсыр ныбжьыкIэхэм я Ильэсэу зэрэщытыр кыдалгыти мы фестивалыр зэхашагъ.

— НыбжьыкIэхэм я Ильэсэу тызыхэтэр шукIэ шьугу кынэжыныу, мамырныгъэмрэ ныбджэгъуныгъэмрэ ятамыгъэу Улапэ щытынуу шьуфэсIо, — кыIуагъ А. ШатIыкIом.

Нэужым АР-м ныбжьыкIэ IофхэмкIэ и Комитет ыгъэнэфгъэ щытхуу тхылхэр еджапIэм иIофышIэхуу Лыныэ Любэ, Сэфар Людмилэ ыкIи ГъунэжыкIэ Асыет аритыжыгъэх. Красногвардейскэ районьм гъэсэныгъэмкIэ и ГъэIорышIапIэ иIофышIэу ХъэжымэкIэ Теуцожь гушIы зыратым кыIуагъ интернационалист ныбжьыкIэхэм я клуб хэтхэр къэралыгъэ пчъагъэхэм зэпхыныгъэ адырIэу зэрэзэфатхэхэрэр ыкIи кIэлэцIыкIухэр патриотэу пIугъэнхэмкIэ мы клубым ишIогъэшхо кызырэкIорэр. Ащ пае клубым ипашэ «тхъауегъэпсэу» гушIэхэр пIгъохыгъэх ыкIи клубым хэтхэм шIухафтын афишIыгъ.

Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм ит къуаджэу АлыбэрдикIэ игурыт еджапIэ иди ректорэу НэфышIэ Рауф улапэхэр дахэу къазэрэпэгъокIыгъэхэм пае зрафэразэмкIэ игушIыIэ кыублагъ.

— Адыгхэр егъашIэми хьакIэр якIасэу, дахэу ащ пэгъокIыгъэхэу кырыкIуагъэх. А шэн-хэбзэ дахэхэр шьори, ула-

пэхэм, зэрэшхуэхэмызыгъэхэр льэшэу сIугапэ хуэгъэ, непэ шьо ар къэжыгъэшхыпкIэжыгъэ. Льэпкь пэпчэ ежы ишэн-хабзэхэр гопчынхэ умылэкIынуу иIэх. НыбжьыкIэхэр интернационалистэу пIугъэнхэм ишхыпкIэу шьуиеджапIэ ыуж ит. ТиныбжьыкIэхэр зэрэшIэнхэмкIэ, зэхэбанхэмкIэ шIуагъэ кызытырэ Iофэу жьугъэцакIорэм пае льэшэу сышхуэфэраз, — кыIуагъ АлыбэрдикIэ дэт гурыт еджапIэм иди ректор.

Джащ фэдэу мэфэки зэхэхэм кышыгушIагъэх Краснодар крайм ит станицэхэу Кушевскэмрэ Владимирскэмрэ, Лэбэпэ районьм ит станицэу Тенгинскэм, Шэуджэн районьм ит къутырэу Чернышевым, Красногвардейскэ районьм ит селоу Белэм кырыкIыгъэ лIыкIохэр. Фестивалым изэхэцакIохэм кыфэгъушIохэу, мыхэм клубым шIухафтынхэр кыфашIыгъэх. Нэужым чIыпIэ зэфэшхьафхэм кырыкIыгъэ ныбжьыкIэхэр нэIуасэ зэфэхуэгъэх. Льэпкь пэпчэ хабзэу иIэхэр кыралотыкIыгъэх, льэпкь шьуашэхэр ашыгъэхуу асэнаушхыгъэ кыгъэлъэгъуагъ.

Я 5-рз классым кыщегъэжыгъэу я 11-рз классым нэс якIэлэеджакIохэр клубым кэклонхэу амал яI. Ар загъэпсыгъэм кышыгушIагъэу президент пчъагъэ зэблихыгъ. Ахэм зэу ашыщ 1989—91-рз ильэсхэм клубым ипрезидентыгъэу Къохужь-Хъуажь Марыет.

— НыбжьыкIэ интернационалистхэм я клуб зылажьэрэр ильэс 30 зэрэхуэгъэм цIыфыбэ кырищэлIагъ, ар льэшэу гуапэ сшыхыгъ, — еIо Марыет. — Мы клубым ипрезидентэу сыщытызэ, тIогъогогъэ слетхэм сахэлэжынуу синасып кыхыгъ. Апэрэр 1988-рз ильэсым кьалэу Набережные Челны шыкIогъэ зIуылкIэшхор, ятIонэрэр 1989-рз ильэсым Ставрополь шыкIогъэ слетыр арых. Мы зIуылкIэхэм тикъэралыгъэ ичIыпIэ зэфэшхьафхэм кырыкIыгъэ ныбжьыкIэхэр бэу кыкIуалIэштыгъэх, нэIуасэ ты-

зэфэхуэхэти, тызэфатхэщтыгъэ. Ильэс пчъагъэхэм кьакIоцI клубым Iоф зэришIагъэр Лыныэ Любэ щытхуыкIэ фэплъэгъунэу щыт. Тапэки псауныгъэ иIэу, шIуагъэ кызытырэ Iофыгъоу зэрихэрэр лIыгъэклотэнэу фэсIо.

Ильэс 40 хуэгъэу Улэпэ еджапIэм кIэлэегъаджэу Iоф шешIэ клубым изэхэцакIоу Лыныэ Любэ. Ащ шыщэу ильэс 30-м клубым ипаш.

— Мыщ фэдэ фестиваль Улапэ щызэхэтицэнэу бэшIагъэу сыфэягъ, — еIо Любэ. — ТиныбжьыкIэхэр нахыжыгъэхэм акIырызгъэплъынхэу, шIум фэсшэнхэу джары мурадэу сIагъэр. Ильэси 10-кIэ узэкIэ-Иэбэжымэ мыщ фэдэ зэхэхэ-шхо тиеджапIэ щысшIыгъагъ. Ашыгъум цIыф бэдэдэ кьекIолэгъагъ. Непэ тызыхэт льэханыр кынэу аIоми, улэжы-нэу, упсэунэу уфамэ, ашкIэ кыбдэзыгъэштэцтхэри, IэпыIэгъу кыпфэхуыштхэри щыIэх. Фестивалыр зэхэсшэнымкIэ кIэлэегъэдэжэ коллективым льэшэу ишIуагъэ кысыгъэкIыгъэш, сыфэраз.

Мэфищым кыкIоцI фестивалыр кIуагъэ. ХьакIэхэм Адыгеим ичIыпIэ дахэхэр кьарагъэплъыхыгъэх, АР-м и Льэпкь музей чIэлэ кIэнхэр арагъэлъэгъуыгъэх, псыкьефэхыпIэу Руфабго ашагъэх. Джащ фэдэу адыгэ шыгъум икыдыгъэкIын пылъ унэе предприятием ипашэу, Улапэ щыщэу, клубым хэт цIыф гъэшIуагъэу Хъуажь Аслъан ныбжьыкIэхэр Iуагъэклагъэх. Зэкьошныгъэм ипчыхъэзэхэхьэклэ фестивалыр лъагъэклотат. Непэ ащ иIофшIэн еухы. Улапэ псауу кыдэнэжыгъэ ветеранхэм ныбжьыкIэхэм залуагъэкIэщт, нэужым Хэгъэу зэошхом хэклодагъэхэм ясау-гъэт кьэгагъэхэр кIэралъхыащтых. «Тизэкьошныгъэ орэпытэ» зыфиорэ аужырэ зэхэхэмкIэ фестивалыр зэфашIыжыщыт.

КИАРЭ Фатим.

Сурэтхэр Iэшынэ Аслъан кытырихыгъэх.

Рихард Зорге зикIэщэкIо организациеу «Льэпкь зэфэшхьафхэм язэкьошныгъэ» зыфи-Иорэм икьутамэу дунаим ичIыпIэ зэфэшхьафхэм ашыла-жыжэхэрэм ясатыр хэхэ я 9-рз Улэпэ гурыт еджапIэри. 1982-рз ильэсым кыщегъэжыгъэу ащ хэт музейм Iоф ешIэ. Клубыр еджапIэм зыцагъэпсыгъэр ильэс 30 хуэгъэ. Кызы-шыгъуэгъэх, зышанIугъэхэ рес-публикэр, къэралыгъор ныб-жьыкIэхэм шIу алъэгъуным, хэтэр цIыф льэпкыи ишэн-ха-бзэхэр, икультурэ уасэ фишIы-ным илэсипшI пчъагъэ ху-гъэу дэлажэ музейм ипашэу Лыныэ Любэ.

Къэлогъэн фае кIэлэеджакIо-хэм япшIэрылхэр чанэу зэра-гъэцакIорэм ишыхбатэу шьол-ъыр ныбжьыкIэ общественнэ организациеу «Мамырныгъэм и Ун» зыфиорэм зэрэхыагъэ-хэр. Москва, Ставрополь, Вла-димир ыкIи нэмыкI кьэлэшхо-хэми ашызэхашэрэ зIуылкIэхэм ренэу ахэлажыгъ. Ащ кьэгъэ-лъагъэ зэпхыныгъэшхо шьолъыр-хэм адырIэу зэрэздэлажыгъ-хэрэр. «Льэпкь зэфэшхьафхэм язэкьошныгъэ» зыфиорэ клу-бым хэтхэм УФ-м ыкIи АР-м ашагъэнэфэгъэ щытхуу тхыл-хэр, дипломхэр кьафагъэшхо-шагъэх.

Адыгеим ичIыпIэ зэфэшхьафхэм анэмыкIэу, Краснодар крайм, Къэрэщэе-Щэрджэс Республикэм кырыкIыгъэ ныбжьыкIэхэу Р. Зорге ыцIэ зыхьырэ организацием хэтхэр фестивалым кьекIоллагъэх. Апэ рапшIэ хьакIэхэр Улэпэ еджапIэм хэт музейм рагъэ-блэгъагъэх ыкIи ащ тхыгъэу чIэлэхэм нэIуасэ афашIыгъэх.

Фестивалым икызыIухын хэлэжыгъэх Адыгэ Республи-кэм ныбжьыкIэ IофхэмкIэ и Комитет итхьаматэу ШатIыкIэ Аслъан, АР-м льэпкь Iоф-хэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ашы-псэурэ тилъэпкыгъэхэм ады-рIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи кьэбар жьугъэм иамалхэмкIэ и Комитет итхьаматэу ЖакIэ-мыкIэ Вячеслав, АР-м физи-ческэ культурэмкIэ ыкIи спор-тымкIэ и Комитет итхьаматэу ХьасанэкIэ Мурат, «Гвардие ныбжьыкIэ» зыфиорэ ныбжьы-кIэ организацием илIыкIохэр, нэмыкIхэри.

Улэпэ гурыт еджапIэм иди-ректорэу ГъунэжыкIэ Асыет зэхэхэм пэублэ гушIыIэ кы-

щишIыгъэ, фестивалым кьекIо-лагъэхэм кьафэгъушIуагъ ыкIи яеджапIэ кIэкIэу кытегушы-лагъ. Ащ кызыриIуагъэмкIэ, къуаджэр ыкIи республикэр зэ-рыгушхохэрэ цIыфхэр еджа-пIэм кычIыгъэкIыгъэх. Ахэм зэу ашышхы АР-м и Прези-дентэу ТхьакIушынэ Аслъан, АР-м и Премьер-министрэу КъумпIыл Мурат. Джащ фэдэу докторхэу, профессорхэу, лъэ-ныкIэ зэфэшхьафхэмкIэ рес-публикэм ыцIэ дахэкIэ рязы-гъэIуагъэхэри мымакIэу ахэ-тых. Ильэс 30-м кыкIоцI льэпкь зэфэшхьафхэм зэгу-рыIоныгъэрэ мамырныгъэрэ азыфагу ильэу зэдэпсэунхэм, кIэлэцIыкIухэм яхэгъэу шIу алъэгъоу, патриотхэу пIу-

гъэнхэм зилахышхо хэлэу, интернационалист ныбжьы-кIэхэм я клуб икIэшакIоу Лыныэ Любэ льэшэу зэрэфэразэр ди-ректорым кыIуагъ.

Адыгэ Республикэм и Пре-зидентэу ТхьакIушынэ Аслъан ыкIи министрэхэм я Кабинет хэтхэм ацIэкIэ фестивалым кьекIоллагъэхэм зэкIэми кьа-фэгъушIуагъ АР-м ныбжьыкIэ IофхэмкIэ и Комитет итхьама-тэу ШатIыкIэ Аслъан. Ащ кызыриIуагъэмкIэ, тиреспу-бликэ льэпкь зэфэшхьафы-бэхэм кьахэкIыгъэ цIыфхэр зэгурылохуу шыздэпсэух. Со-ветскэ Союзым и Лыхужьэу Р. Зорге зрашчымыгъушхэрэр шIукIэ афишIэгъугъ. Льэпкь зэфэшхьафхэм азыфагу зэгу-рыIоныгъэрэ мамырныгъэрэ ильэу зэдэпсэунхэмкIэ мыщ фэдэ фестивалхэм, зIуылкIэхэм мэхьанэшхо зэряIэр кыкIи-гъэтхыгъэ, зэхэцакIохэм ыкIи хьакIэу кьекIоллагъэхэм зэра-фэразэр кьарыIуагъ.

Адыгэ Республикэм иапэрэ Президентэу Джарымэ Аслъан

Президентэу Джарымэ Аслъан Темыр Кавказым ина-
родхэм язэфэс кыцэгугуылэ.

1957-рэ илъэсым Еджэркбое гурыт еджаплэр кызеухым Джарымэ Аслъан икбоджэ гупсэ дэт колхозым Иофшлэ кы-
зэрыклоу шылажэу ригъэ-
жагъ. Непэ а уахътэм илъэс 52-
рэ зыщитешлагъэм, зигъэпсэ-
фыныр кытефи тЫсыжы-
гъэми, Адыгэ къралыгъо уни-
верситетым ипрофессор. Уахъ-
тэу кызыфэтлуагъэм, анахъу
ащ ияплонэрэ клэлэныкыо, Ио-
фыгъо зэфэшхьафыбэу шы-
зэшлокыгъэхэр зы цыфым
ищылэныгъэ кыубытырэм хэ-
гъэхъгъошлоп. А лэхъаным
институтым шеджагъ, хъызмэт,
советскэ, партийнэ орган зэфэ-
шхьафхэм Иоф ащишлагъ,
пшъэдэклъыжышхо зыпыльтэ
Иэнэтлэ инхэр КПСС-м и Адыгэ
хэку комитет ыкли и Краснодар
крайком ащигъэцклагъ.

Ащ кыгъэшлагъэмклэ анахъ
охътэ кыныр ыкли мэхъэнэ ин
зиэр кызыщежэуэр 1989-рэ
илъэсым ищылэ мазэ Красно-
дар кырашхьабы Мыекьуапэ
кыащэжы, КПСС-м и Адыгэ
хэку комитет иапэрэ секретарэу
зэрэхадзыгъэр, ащ илъэс зыгъэ-
шлэм хэкум инароднэ депутат-
хэм я Совет пщцныгъэ дызэ-
рихъэ зэрэхъугъэр ары. 1992-рэ
илъэсым кышыгъэжэуэр 2002-
рэ илъэсым нэс ар Адыгэ
Республикэм иапэрэ Президен-
тыгъ. Ащ ыуж илъэс залурэ
дипломатическэ Иофшлэу шы-
тыгъ, Урысыем и Генеральнэ
консулэу Болгарием икълэу
Варнэ шылагъ.

Хэкум ипэщэ Иэнэтлэ ыгъэ-
цкленым ар зыщифежэуэр
Адыгэ автоном хэкур Красно-
дар крайм кыхэкълъыжынышъ,
шхъафит субъектэу тиересуб-
ликэ Урысые Федерацием хэ-
тыным, адыгэ чыгужэу тхъа-
мыклэгъуабэхэр зыщызэблэ-
кыгъэхэм къралыгъо гъэпсы-
клэр клэу шыгъэуцугъэным зы-
шапыллыгъэхэр ары. Ащ фэдэ
лэхъаным, гъогуу зырыкшот-
хэр тэрэзуу зышамышлэщты-
гъэхэ уахътэм ищыклэгъэ шып-
кэу шытыгъ Джарымэ Ас-
лъан.

«Апэрэ Президент» зыфэ-
пшот гушыгъэхэм мафэ кбэс
административнэ Иофшлэным
фэшхьафэу, къралыгъо Иофы-
гъохэу политикэр, экономикэр,
федеральнэ органхэм зэфыш-
тыклэу адыригъэщхэр гъэпсы-
гъэнхэр, Іэкълэб хэгъэгухэм зы-
хыныгъэхэр адэшылгъэнхэр, рес-
публикэм мамырныгъэмрэ рэ-
хатыгъэмрэ шыгъэуцугъэнхэр
гъусэ афэхъужыштыгъ. Етлани
ар зэкълэ кысуалэхэрэм учпнэ-
жэуагъоу ялагъ, зыщыклагъэм

илэпылэгъу лылысыштыгъ. Унэгъо
шлагъуи ил, пшъэшхитлоу ыкли
ахэм кыапыхъогъэ сабынтлоу гу-
шлогъошхо кыфэзыхыхэрэм
яплун инэплэгъуу ригъэклырэл,
ныбджэгъухэм ренэу ахэт, мэ-
кьумэшышлэм ыгоу чыгум фэзэ-
щыгъэм гъэпсэфыгъо идачэ ренэу

КПСС-м и Адыгэ хэку комитет ипленим хэлэжыгъэ-
хэр (сэмэгумклэ кыбгъэжынышъ): А.А. Джарымэр, В.Н.
Еремеевыр, М.Ш. Хъутыр, Г.П. Разумовскэр, Н.А. Бэр-
зэджыр, А.Ш. Кушъур, М.Ш. Лыхасэр.

щырегъэгъоты. А пстэум адаклоу
ар бэмэ зэлъашлэрэ спортсмен.

Бэ джаш фэдэу Джарымэ Ас-
лъан кыеплолэн плэкълыштыр.
Блэкыгъэ лэшлэгъум ия 70-рэ
илъэсхэм кыащегъэжэуэр нэб-
гыритлэм тызэрэшлэ, КПСС-м и
Адыгэ хэку комитет тыщызэдэ-
лэжыгъэ, 1989 — 1990-рэ илъэс-
хэм ащ илэпылэгъоу Иоф сшлагъэ.
1990-рэ илъэсым ыклэхэм адэжэ
Адыгэ научнэ-ушэтэкло институт-
тым Иоф шысшлэнэу сызэклом,
ренэу зэхасшлэщтыгъ ащ ыналэ
кызыррэтетыр. Институтым иста-
тус зыкбегъэлэтыгъэнымклэ, шлэ-
ныгъэлэжэу кыуачлэу илэм хэшлы-
клэу хэгъэхъогъэнымклэ ащ ышпъэ
ифагъэр маклэп.

Джарымэ Аслъан икълэлэцлы-
клогъо уахътэ зэо ыкли зэоуж илъэс
хылыгъэхэм атефагъ. Арэуцтэу шы-
тыгъэми, янэжэу Гошъымдэрэ
ятэшэу Хъасанэу иуагъорэ цы-
фышлэм инэшэнэ пстэур хэлхэу
ар аплугъ. Джаш фэдэу ащ шэнэу
хэлъышхэр Еджэркбое гурыт
еджаплэм, икыуаджэ ащыпсыхъа-
гъэ хъугъэх. А лэхъанми Иофшлэ-
ныр шлу ылыгъэу, гушыгъэу ыты-
рэм ыкли ныбджэгъухэм афэшшы-
пкъэу, гухэлъэу ышпырэм лыкы-
гъэхъаным ишпыпкъэу пылгъэу
клалэр шытыгъ.

Чыгулэжыны Иофшлэным ицы-
клогъом шегъэжыгъэу есагъэти,
гурыт еджаплэр кызеухым зыше-
джэнэу зыдэклоштымыклэ гупшы-
сэжыныу шытыгъэп. Кыыхыгъ

ащ Кубанскэ мэкъумэщ институ-
тыр. Къоджэ еджаплэм ыуж илъэ-
ситло яколхозу «Путь к комму-
низму» зыфиорэм, нэужым мээ
хъызмэтшлэплэм зэрэащылэжыа-
гъэм гухэлъэу ышыгъэр зэрэтэ-
рэзыр кыаушыхъатыгъ. 1964-рэ
илъэсым лытыгъыгъэ ин зыфа-
шыштыгъэ Кубанскэ мэкъумэщ
апшъэрэ еджаплэм иагрономиче-
скэ факультет кыуухыгъ. Шлэны-
гъэу шызэригъэгъотыгъэхэр лэ-
шэу кышхъэпагъэх мэкъу-мэ-
щымыклэ Кошхъэблэ район гъэло-
ршлэплэм агроном-чылэпхъэлэжэ
ыкли экономист шхъэлэ Иэнэтлэ-
хэр зыщигъэцклагъэхэ уахътэм.

Ныбжыкылэм Иофшлэным дэ-
гъоу зыкызыррэщигъэлэгъуагъэм
мэкъу-мэщымыклэ Адыгэ хэку гъэ-
лоршлэплэм ипащэхэм аналэ кы-
тырадзагъ ыкли ащ иплановэ-эко-
номикэ отдел ипащэу Иоф ышлэнэу
рагъэблэгъагъ. Илъэситло ащ шы-
лэжыгъэу КПСС-м ихэку комитет

КПСС-м и Адыгэ хэку комитет
иапэрэ секретарэу хадзы. А лэ-
хъаным партием ихэку комитет
партийнэ-зэхэщэн, политическэ
Иофыгъохэр ренэу инэплэгъу
итыгъэх. Арэуцтэу шытми, хэку
комитетым ибюро изэхэсыгъо
пэпчэ, аппаратым изэлуклэхэм ащ
анахъэу аналэ зыщатырыригъа-
дзэщтыгъэр народнэ хъызмэт
комплексар ары. Сыд фэдэ чы-
плэ кышыгушылагъэми, агропро-
мышленнэ комплексым имыза-
кыоу промышленнэ, псэолгъэшл
организациехэм пшъэрылгъэ
нэфагъэхэр афигъэуцутыгъэх. А
пстэум политическэ Иофыгъохэри
кыахъэщтыгъэх. СССР-м ина-
роднэ депутатхэм яхэдзын кэ-
благъэщтыгъ. Адыгэ автоном хэ-
кум илыклогъэу ащ хадзыгъагъэх
А. Джарымэр, И. Мэщбашлэр,
А. Купиныр, В. Рыбаковыр, Ю.
Хъадпашъор, М. Джымэр.

Кыкълэлыклогъэ 1990-рэ илъэ-
сым общественнэ-политическэ мэ-

политикэу зэрэщытыр. Иушыгъэ
хэлъэу сыд фэдэрэ Иофыгъуи зэ-
шлуиных ылыгъыгъ. А уахътэм
кыхъэхъуыгъэу хъугъэ-шлэгъэ ин-
хэр клэкълэу кытпчыных: Красно-
дар крайм кыхэкълъыжышъ, Адыгэ
Республикэр шылэ мэхъу, къралы-
гъо суверенитетым и Декла-
рацие аштэ, РСФСР-м и Апшъэрэ
Совет изаконэу автоном хэкур
республикэ зэрэащылэжырэм ехы-
лагъэр кыдэкълэ, КПСС-м ихэку
комитет иапэрэ секретарэ Иэнэтлэ
Джарымэ Аслъан Іокышлэ, народ-
нэ депутатхэм я Совет иштаг хэхъэ,
Апшъэрэ Советыр ыкли АР-м и
Президент хадзых, Адыгеим шып-
сэурэ славянхэм язэфэс зэхашэ,
адыгэ народым изэфэс тлоуцогъо
зэлуагъагъэ, парламентыр зэхашэ
зэхъум лъэпкэ зэфэшхьафхэм
ялыклогъэу ащ хэгъэхъащхэр зы-
фэдызынхэ фаехэр рахъухъэ, АР-м
и Конституцие тегушылэх ыкли
аштэ, республикэм икъралыгъо
гъэпсыклэ мэпытэ ыкли ащ ибы-

Мэшлэгъум
епэсыгъэ

ракъ, игерб, игимн шылэхэ мэхъу.
А Иофыгъо пстэуми язэшлохын
игупчэ шыпкъэ итыгъ Джарымэ
Аслъан.

Мы кытпчыгъэ пстэуми игъэ-
клогъэу уакытегушылэн плэкъы-
штыгъ, ау ахэм ащышхэр ты-
гу кыдгъэкълъыжыных. Анахъу
ахэм кыахъышхэрэм зыклэ ащыш
1990-рэ илъэсым чъэпыгъум и
5-м хэку Советым изимычэзыу
сессие зэрэклэгъэр ыкли Адыге-
ир Краснодар крайм кыхэкълъы-
жынышъ, республикэ хъуным
фэгъэхъыгъэм зэрэтегушылэгъа-
гъэр. Урысыем хэтэу Адыгеир
субъект шхъаф шыгъэным фэ-
гъэхъыгъэ Иофыгъом Джарымэ Ас-
лъан зыгъэгумэкълыштыгъэр бэшла-
гъэ. Хэкум ыкли крайм пэщэ Иэ-
натлэхэр ащигъэцклагъэ зэхъум
крайм хэтэу хэкум кыныгъоу зэ-
пчыхэрэр дэгъоу ышлэщтыгъэх,
ахэм афэгъэхъыгъэу итхылыу
«Адыгя: от автономии к респу-
блике» зыфиорэм кышчыгъэлэ-
гъуагъэр маклэп. Ащ дэгъоу кы-
гурылоштыгъэ лъэпкэ маклэм авто-
номие илэным имэхъанэ зыфэдэр,
Кавказ заом итхъамыклагъэ зэпы-
зычыгъэ адыгэ лъэпкэу дунаим
итэкъухъагъэ шыхъугъэм ар епэ-
сыгъэ шыпкъэу зэрэщытыр. А
лэхъаным крайм ишлэ хэмы-
лэу сыд фэдэ Иофыгъуи хэкум
шызэшлуахын алъэкълыштыгъэп.
РСФСР-м и Апшъэрэ Совет 1981-
рэ илъэсым ыштэгъэ законэу
«Адыгэ автоном хэкум фэгъэ-

Джарымэ Аслъанрэ Абхъаз Республикэм и Президен-
тэу В.Г. Арджинбэрэ.

кызыхъугъэр илъэс 70-рз хъугъэ

хыгъ» зыфиорэми ищыклагъэм лъыклахъэу Иоф ышлэщтыгъэп. Лъэпкъ-автоном гъэпсыклэ зилэ хэкум ишлюигоныгъэхэр кызырэдэмамылагъэхэм кыкылэкогъэ тхымамыклагъэхэм зыклэ ащыщ Краснодар псыубытылэр зэрагъэпсыгъэр. А пстэур лъапсэ афэхъугъэ зэхьоклыныгъэр зыщыкогъэ лъэхъаным общественнэ-лъэпкъ движенихэр кызырэрэжыгъэхэм, ахэм зыклэ ащыщэу Адыгэ хасэр зэхэщэгъэ зэрэхъугъэм.

Экономикэ шлэныгъэхэмклэ докторэу Джарымэ Аслъан лъэ-

щыпсэурэ цыф лъэпкъ пстэуми зэгурылоныгъэ азыфагу илыным, демократическэ хэдзынхэр зэхэщэгъэхэм афэкогъэ гъогу тэрэзыр зэлухыгъэн зэрэфаем ар кытегушылагъ.

А пстэум яшлугъэклэ, зэфэдэныгъэр ылапсэу республикэм щыпсэурэ адыгэхэмрэ урысхэмрэ ялыклохэр зэфэдизхэу Парламентым хадзыгъэх. Ащ даклоу президент хэдзынхэри зэхэщэгъэ хъугъагъэх. Кандидатхэу нэбгырибл кыагъэлъэгъогагъ. Ахэм Джарымэ Аслъани ахэтыгъ. Хэдзынхэр

зилахэр щыгъэзыгъэхэнхэ фаеу арэп. Ащ дэгъоу кыгурылоштыгъ Краснодар краим кыыхэкълъыжыгъэ нэмылэу Урысыер кыин чыплэ зыщифэгъэ лъэхъаным шъхьафэу Адыгеим экономикэм лъэшэу зыщэбгъэушъомбгъун зэрэмылэ-кыштыр. Республикэм социальнэ-экономикэ хэхъоныгъэ егъэшлыгъэным ренэу ишпыпкъэу зэрэпылыгъэм ишыхъатыбэ кэбгъэлъэгъон плъэкълъыт. Мары, гушылэм пае, Урысые Федерацием и Президентэу Б.Н. Ельциным 1992-рз илъэсым фитхыгъэгъэ писъмэм шыкылэзлэу Адыгэ Республикэм кьэралыгъо Ипылэгъу етыгъэнымклэ ишыкылэгъэ амалхэм яхыплэгъэ Указ кыдыгъэкълъыт. Ащ ыуж Б.Н. Ельциным ыкли Правительствэм и Тхыаматэу В.С. Черномырдиным ар зэралуклагъэр зэп. Ащ ыпкъ кыкылэ УФ-м и Правительствэ иунашъоу Адыгэ Республикэм 1995 — 2000-рз илъэхэм кьакоцл кьэралыгъо социальнэ-экономикэ хэхъоныгъэ егъэшлыгъэным ехыллагъэр аш-тэгъагъ.

Джарымэ Аслъан лъэшэу ына-лэ зыгыригъэтыштыгъэхэм ащыщыгъ республикэм игъунэгъу чыплэхэм зэлхыныгъэшлэхэр адырилахэр. 1996-рз илъэсым Темыр Кавказым иреспубликхэм, крайхэм ыкли хэхъум социальнэ-экономикэ зэдэлэпылэжыныгъэ азыфагу илынымклэ ассоциацием и Совет изичэзыу зэлугъэкълэгъу зэ-

1990-рз илъэсым кыщегъэжыагъэу нэмыкл хэгъэгъухэм ащыпсэурэ адыгэхэм ятарихъ чыгужъ кыагъэзэжыным фэгъэхыгъэ лъэлухэр кьэзышлыхэрэм япчъагъэ хэпшыкълэу хэхъагъ. Ащ елытыгъэу А.А. Джарымэм 1992-рз илъэсым мзэам и 5-м Б.Н. Ельциным фитхыгъэгъэ писъмэм кышчилоштыгъ а Иофыгъом изэшлохын дипломатическэ пэрыохъоу фэхъухэрэр щыгъэзыгъэхэнхэ ыкли кьэралыгъо лъапсэ илэу ар зэшлохыгъэн зэрэфар.

Кавказ заом кызыдыхыгъэгъэ Иофыгъо пстэур анахъ кызышлыгъэуагъэр 1994-рз илъэсым Кавказ заор зауыхыгъэр илъэси 130-рз зэрэхъурэм изыфыгъэхъа-зырын зыщыкогъэ уахътэр ары. А лъэхъаным митингхэр, зэлуклэхэр бэу зэхэщэгъагъэх, научнэ форумхэр Мыекъуапэ, Адыгэкъалэ, Краснодар ащылагъэх. Ахэм ащыщыбэхэм Джарымэ Аслъан ахэлэжыагъ ыкли кьащыгушылагъ. А Иофыгъохэр кызыщегъэжыгъэх уахътэм тефэу республикхэм япчэхэм я Совет изэхэсыгъоу Б.Н. Ельциным пэщэныгъэ дызэрихъэ-зэ мэлылфэгъум и 21-м шылагъэм Джарымэ Аслъан УФ-м и Президент зыщыфигъэзэгъагъ Кавказ заом еплъыкълэу фырилэхэр кыри-лутыкълэхэм фэшл елъэлэу. Б.Н. Ельциныр ащ кышчыгушылэзэ, адыгэхэм ямызакъоу, Темыр Кавказым зэкълэ щыпсэурэ лъэпкъхэу а заом итхымамыклагъо зыпччыгъэ-

Адыгеим и Президентэу охътитлэм Иоф зешлэ нэуж Болгарием щыщ кьалэу Варнэ Джарымэ Аслъан Генеральнэ консулэу агъэклауагъ. Урысым-рз Болгариемрэ азыфагу ныбджэгъуныгъэу, кьошныгъэу ыкли зэдэлэпылэжыныгъэу илхэр нахъ гъэпытэгъэхэнхэм фэгъэхыгъэ амалыбэхэр ащ щызэрихъагъэх.

Дунэе, политикэ, экономикэ Иофшлэгъабэхэм Джарымэ Аслъан гъэхъагъэу ащишлыгъэм изакъоп ар зыфэдэ цыфыр кьэ-зыгъэлъагъэрэр. Гушылэ заулэ кьэкогъэн фае ар зыфэдэгъэ спортсменым ехыллагъэу. Кубань зэлашлэрэ исамбистхэм иапэрэхэм ар ащыщыгъ, краим спортымклэ гъэхъагъэу ащ кыфидихыгъэр маклэп. Аслъан спортымклэ дунэе класс зилэ мастер, самбэмклэ ветеранхэр зыхэлэжыгъэ дунэе зэнэкъо-кьум ыныбжъ хъазырэу хэкло-тагъэу теклоныгъэр кышчыди-хыгъ. Къушхъэхэр зэпиччыи хы Шуцлэ Лушъом зэрэклолла-гъэри пшыгъушпэ хушчтэп. Н.И. Кондратенкэм игъусэу къушхъэу Фышт ахэр дэклоягъэх. Джы къушхъэу Чыгушхъэхэ дэклоенхэу гухэлэ ашлыгъ. Джащ фдэу кьэралыгъуитфым ягъо-гухэу километр 5200-рз зы-кыыхъагъэхэр автомашинэхэм-клэ кьэзыкълугъэхэм Джарымэ Аслъан ахэтыгъ.

Джарымэ Аслъан ишхъэ-гъусэу Фатимэ щылэныгъэ гъо-гоу кыкълугъэм пкъэу пыгъэу зэрэщырилэм дэхэгъэу кырилу-лэрэр бэ. Фатимэ общественнэ-культурнэ Иофшлэным ишлугъэу хильхъагъэр маклэп, Адыгэ Республикэм культурэмклэ и Фонд ащ пэщэныгъэ дызэри-хъагъ.

Джарымэ Аслъан непи хъы-мэт-политикэ, общественнэ-культурнэ Иофыгъэ зэфэшхъаф-хэу республикэм щыцэшлугъах-хэрэм ыналэ ренэу атет. Блэкълы-гъэ уахътэр, тапэклэ кьэтхэр бэ-рз зэрегъаппэх, зэшлуиын ыплэ-кыгъэхэм гуклэ зафегъэзэжы. Республикэм ия 18-рз илъэс фэгъэхыгъэ зэдэгъушылэгъоу бэ-мышлэу ащ дырлагъэм кыш-чилауагъ Адыгеим тапэклэ гъэ-хъагъахэр зэришлыштхэр, на-хышлэм зэрэфэклоштыр.

Телевизорым иэкранхэм ыкли республикэ гъэзетхэм янэ-кълугъэхэм зэдэгъушылэхэу лъэ-ныкълуабэхэмклэ зэфэдэхэу щыгъ-э президентхэу Джарымэ Аслъанрэ Тхыакълушынэ Аслъанрэ кьаридзэхэ зыхъукълэ, пстэуми дэгъоу кыдыгъуэлэ зым кыри-хъыжыгъэ Иофыр адрэм зэрэ-лыгъэкълугъэрэр, ащ нахыш-лэм тызэрэфышхэрэр ыкли не-пэр тыщылаклэ зыпкытыныгъэ хэлыным тызэрэфэкогъэр.

МАМЫЙ Руслъан.
ЛІХЪУСЭЖЪ
Хъаджэртбий.

Джарымэ Аслъан, ишхъэгъусэу Фатим, ахэм апхъухэу Анжелэрэ Бэлэрэ, япхъорэлфэу Самир.

цыф шъыпкъ

пэшлэхэр фишыхэзэ кыгъэлъа-гъоштыгъ бэдзэр зэфэщытыклэ-хэм Урысыем зышаушъомбгъу-рз лъэхъаным Адыгеим зыми фэ-мылорышлэу Урысыем хэтэу хэ-хъоныгъэ ышын зэрилэжкы-штыр. А лъэхъаным Джарымэ Аслъан зэрилыгъэщтыгъэмклэ, хэкум истагус федерацием исубъект шъхьафитгъу шлыгъэныр кышчы-дэлъытэгъэн фаеу, етланэ ащ за-конихъухъэ базэ фэшлыгъэнэу. Арзущтэуи Иофыр зеклуагъэ. 1991-рз илъэсым мэкъуогъум и 28-м «Советскэ Социалистическэ Рес-публикэу Адыгеим икьэралыгъо суверенитет ехыллэгъэ Декла-рация» зыфиорэр аштагъ, ащ ыуж РСФСР-м и Апшъэрэ Совет законэу «Адыгэ автоном хэкур РСФСР-м хэтэу Советскэ Соци-алистическэ Республикэу Адыгей шлыжыгъэным ехыллагъ» зыфи-орэр ыштагъ. Джарэуштэу чэ-пыогъум и 5-р Адыгеим итарихъ республикэм и Мафэу хэхъагъ.

Республикэм и Апшъэрэ Совет ыкли и Президент хэдзыгъэхэнхэм афэгъэхыгъэ политическэ Иоф-тхъабзэхэм кыныгъуабэ кьа-хыгъ. Ахэм агупчэ ренэу итыгъ Джарымэ Аслъан. Лъэпкъ маклэ-хэм яфитыныгъэхэр агъэцаклэхэу шлыгъэн зэрэфаем фэгъэхыгъэ Иофыгъохэр къэуцурштыгъэх. Адыгеим инарогъ хэхъэрэ лъэпкъ пстэуми ялыклохэм обществэм яфэшлэушэ чыплэ шаубытыным мэхъанэ илагъ.

Хэдзынхэм зафагъэхъазыры зэхъум Адыгеим щыпсэурэ сла-вянхэм я Союз изэфэс шылагъ. А зэфэсым Джарымэ Аслъан кы-шчыгушылагъ, егъэлъегъэ полити-кэм пыкълхнэхш, лъэпкъ-культур-нэ гулчэхэр зэхэщэгъэхэнхэм нахъ аналэ тырагъэтынэу зэфэсым хэ-лажэхэрэм ар къаджагъ.

А уахътэм адыгэ лъэпкъым зы-ми фэмьлорышлэрэ «Комитет — 40» зыфиорэр зэхышагъ. Ащ анахъ мэхъанэ зилэ Иофыгъоу ылыгъэщтыгъэр зэфэдэныгъэ лъа-псэ илэу хэдзынхэр зэхэщэгъэхэнхэр ары. Адыгэ народым изэфэс зэхэ-щэгъэныри ары зыпкъ кыкылы-гъэр. Джарымэ Аслъан а зэфэсы-ми кышчыгушылагъ, республикэм

ятлонэрэу зызэхэщэхэм хэдзакло-хэм япроцент 70-мэ амакъэхэр ащ фатыхи, Адыгеим иапэрэ Прези-дент хъугъэ. 1992-рз илъэсым щылэ мазэм и 17-м Адыгеим ина-род изэфэс торжественнэу ыкли официальнойнэу илэнатлэ ар шылу-хъагъ.

Хабзэм изаконихъухъэ ыкли игъэцэклэко органхэр зэхэщэгъэн-хэм, ахэм Иоф ащызышлэштхэр, анахъэу ялэщэштхэр кыыхъыгъэн-хэм Иофыгуабэ кьапыкыгъ.

Непэ тыгу кьэдгъэкълъыжын а лъэхъаным Джарымэ Аслъан кы-логъэгъэ гушылэхэр: «Тыкыхъэ-кълъыжыгъэ — тыкыхъэнэжы». Ар зэхыплэгъагъэр Краснодар краим Адыгэ автоном хэкур кызырэхэ-кълъыжырэр арыгъэ. РСФСР-м и Конституцие 1990-рз илъэсым ыклэхэм адэжъ автоном хэхъухэр крайхэм кьахэщыжыгъэхэнхэр кы-дилыгъэшттыгъэ. Ар гъэцэклэгъэ-ным фэшл мэхъэнэ ин илагъ кра-им ыкли хэкум япашэхэу Н.И. Кон-дратенкэмрэ А.А. Джарымэмрэ зэгурылоныгъэу азыфагу илгы-гъэм. Нэбгыритлэми дэгъоу кьагу-рылоштыгъ а лъэбэкъум тарихъ мэхъанэу илэр ыкли а Иофыр зэшло-хыгъэн фаеу зэрэщытыр. Ащ да-клоу илъэсипшл пчъагъэхэм кьа-коцл хызымэт ыкли культурнэ зэл-хыныгъэхэу, унэгъо ыкли лэхыл зэфыштыкълэхэу, ныбджэгъуны-гъэу ыкли Иофышлэ коллектив-хэм азыфагу зэдэлэпылэжыны-гъэу илгы хъугъэмэ нафэ кьашлы-штыгъ зэхэкълъыжыгъэхэу кызыхэнэ-жыныгъэ фаеу зэрэщытыр. Адыгэ-хэр Шъачэ ирайонхэм, Туапсэ, Ус-пенскэм, Краснодар мымаклэу ащэпсэх. Ахэм азыфагу ил хъу-гъэ зэлхыныгъэхэр зэлъычынхэ клуачлэ шылэп. Джары Джарымэ Аслъан «Тыкыхъэкълъыжыгъэ — тыкыхъэнэжы» зыкъллогагъэр. Ащ джы кызынэсыгъэми лъэшэу ар рэгъушхо.

А лъэхъаным экономикэм на-хы политикэр нахыбагъ. Джары-мэ Аслъан зэдэгъушылэгъу горэм кышчилогагъ политикэр икълунэу, экономикэм нахъ пыхъэгъэн фаеу. Ащ кыыригъэкълъыгъагъэр произ-водствэр, социальнэ шылаклэр, культурэр ыкли нэмыклэ лъэныкьо-хэу щылэныгъэмклэ мэхъэнэ ин

Джарымэ Аслъан Бол-гарием щыщ кьалэу Вар-нэ Генеральнэ консулэу зыцэлэм.

хэхэщэгъэным ар клэщакло фэхъу-гъагъ. Джащ фдэу угу кьэбгъэ-кълъыжын плъэкълъыт сатыу-эко-номикэ, научнэ-техническэ ыкли культурнэ зэдэлэпылэжыныгъэу Москва дырлэшттым фэгъэхыгъэ зэзэгъыныгъэу Ю.М. Лужковым-рз А.А. Джарымэмрэ зыклэтха-гъэхэр. Президентым физэшло-кыгъагъ зэлашлэрэ чыдэгъэ компаниеу «ЛУКОИЛ» зыфиорэр Адыгеим Ипылэгъу кыфэхъуным фэгъэхыгъэ зэзэгъыныгъэм ащ ипашэ дьклэтхэныр.

Бэ джащ фдэ Иофтхъабзэхэу связым, медицинэм, гъэсэныгъэм, культурэм афэгъэхыгъэхэу ти-апэрэ Президент зэшлуиыгъэхэр. Ахэм зыклэ ащышых Адыгэ кьэ-ралыгъо университетыр иклэры-кълэу гъэпсыжыгъэхэныр, Мыекъуа-пэ технологическэ институтыклэ кышчызэлухыгъэхэныр. Ащ ипрези-дентыгъо тефагъ зэлашлэрэ ан-самблэхэу «Налмэсыр» ыкли «Ис-лъамыер» дунаим ичыллэбэхэм цлэрыло зэрашхыгъэхэм.

Мыщ дэжыкым тыгу кышчыдгъэ-кълъыжын Кавказ заом кызыди-хыгъэ тхымамыклагъэхэм апкъ кы-клэу хэгъэгъу зэфэшхъафэбэхэм адыгэ лъэпкъым щыщ цыф мил-лион пчъагъэхэр ащыпсэхуэ зэрэ-хъугъэм фэгъэхыгъэ Иофтхъабзэ-хэм язэшлохынкълэ тиапэрэ Пре-зидент ышлагъэр зэрэмымаклэр.

Яхьулэ Сэфэр кызыхьугъэр илъэс 95-рэ хьугъэ

Усаклоу, оредыус цэрылоу Яхьулэ Сэфэр шэклогъум и 7-м 1914-рэ илъэс-ым кьуаджэу Пэнэжыкьуае кышы-хьугъ. Сэфэр сабыизэ, илъэси 5 нахь ымыныбжъэу, 1919-рэ илъэсым ятэу Мыхьамодэ идунай ыхьожьыгъ. Сабый ибэм ныбжыкьлэ дэдзэ зымыгъэлэшт хьалыгъу йульхьэр кьуачлэ кьылэжы-нэу ригъэжыгъ. Нэужым, бэклае те-шлагъэу, иусэ кызырэрэцилоу, «пэстэ чьылэр итхьагъоу, унэгъо мылькоу ялэр зы кьамышэу» ищылакьлэ ригъэжыгъ. Ыужым усакло зэхьуми Сэфэр ышхьэ кьырыкьуагъэр зыкли шыгъупшагъэп. Иусэу «Сикьуаджэ» зыфилоэрм кышчело:

*Тыптыжыгъ ебагъэ
Шугъо ытхьалэу,
Лэуцэцъулагъэу
Гугъум ыгъэлэу,
Сикьэлэжъур кьежыи,
Щагъум кьыдэхьагъ,
Ащкьлэ щылэныгъэм
Игъогу егъэжыгъ...*

Ары, кьлэлэ ныбжыкьлэр кыныбэмэ яархьоны рилгасэу кьыхэкьыгъэми, гу кьызылэпишыхьажыгъэм, ыкьуачлэ зэ-ригъэпэшыжыгъэм ыпэ ригъэхьузэ, гугъэ дахэу зыдылыгъымкьлэ, теубыгъэгъэ гуры-шэ-гупшысэ шхьафэу ышлыгъэмкьлэ пытагъэу хэлъыр кьыушыхьатызэ, иусэ еухыжы:

*Сызылугъэ кьуаджэм
Ынэ кьэплэжыгъыгъ,
Щылэныгъэм игъогуи
Сэ ащ сфыхыгъ...*

Кыныгъоу зыхьафэгъэхэм Сэфэр ишэн-нэшанэхэр апысхьагъэх, агъэпы-тагъ, алъэкьыхьагъ, зэрагъэзэфагъ. Ныбжыкьлэзэ чанэу, нэутхэу пионер лохэм зэрэхэлажэрэм пас, тлогъогогъу пионер лагерым агъэкуагъ. Пионермэ я Апэрэ Всесоюзнэ слетэу 1929-рэ илъэ-сым Москва шылагъэм хэкум иделегатэу пионери 9-у агъэкуагъэхэм зэу ащы-щыгъ. Джащ тетэу Сэфэр егугъузэ еджэ-щтыгъэ, лоушлэнымкьлэ ыпшгъэ уимыгъэ-клонэу хьупхьагъэ, янэ илэпылэгъу-шхуагъ. Еджэным лоушлэныр пыдзагъэу, мэлэклалэри ягъусэжъу, гъэпсэф зы-фалорэ ымышлэу Сэфэр исабынгъо илъэсхэр хьылъагъэх. Гъэпсэфыр ымы-шлэу еджэу, лажъэу хэтзэ, лонэкьло ма-шинэм игъусэу лоуф дилшэзэ пшыгъэу, пагъэу ошлэ-дэмышлэу упэрэхъуджи, бгъанэу дидзагъэм ылэ сэмэгъу дыдилъа-шъуи, ылашхьэ зэрэпитхьыгъагъэр охьгэ зэфшхьафхэм мызэу, мытлоу Сэфэр кьылотэжъэу зэхэсхыгъ. А тхьамыклагъоу кьехьулагъэми кьлэлэ нэжгъурыр кьы-зэтыригъэуцуагъэп. 1930-рэ илъэсым Тэхьутэмыкьое ШКМ-р кьызеухым, джа илъэс дэдэм Краснодар кьышчызэ-йуахыгъэ Адыгэ мэкуэмэщ техникумым члэхьэ, 1933-рэ илъэсым кьеухы.

Техникумыр кьызеух нэужым щегъэ-жыагъэу 1963-рэ илъэсым нэс зэ участ-ковэ агрономэу, етланэ совхозым иот-деление ипашэу, нэужым хэкум имэкъу-мэщ управление илоушлэу лэжыагъэ. Ипшъэрылхэр хьупхьэу зэригъэца-клэхэрэм пас 1936-рэ илъэсым комсо-молым и Адыгэ хэку комитет инструк-торэу ашэжы. Ипшъэрылхэу фашыхэрэр чанэу зыгъэцкьлэрэ лоуфылшэ хьупхьэу Сэфэр зыкынгъэлъэгъуагъ. Узыщыгу-гъын кьлэлэ хьупхьэу, лоуфылшэ чанэу зэ-рэщытыр кьыдалыгъи, комсомолым и Адыгэ хэку комитет илэулыкьлэ, партием ихэку комитет унашъо ешлэ «...1933-рэ илъэсым кьышчегъэжыагъэу комсомолым хэтэу, мэкуэмэщтехникумыр кьэзыу-хыгъэу, литературнэ-творческэ лоу-шлэным пышагъэу зыкьэзыгъэлъэгъогъэ Яхьулэ Сэфэр Мыхьамодэ ыкьор редак-тор-зэдзэкьлакохэм ягъэхьазырын пылэ гупчэ курэхэу зэхачагъэхэм агъэкьло-нэу». Джащ тетэу, 1937 — 1938-рэ илъэ-схэм Москва шеджэнэу Сэфэр агъакьло. Ащ пыдзагъэу юридическэ курсхэри Сэфэр кьеухых ыкли 1938-рэ илъэсым щегъэжыагъэу юридическэ лоушлэныр ре-гъажъэ. Апэрэ лъэхьаным народнэ судьяу, нэужым хэку судым хэтэу лоуф ешлэ. 1941 — 1942-рэ илъэсхэм гарнизоным ивоеннэ трибунал итхьаматэу, нэужым партием и Адыгэ хэку комитет илоу-шлэу щытыгъ. Шышхьэлум, 1942-рэ илъэсым, нэмыц фашистхэм тыхэку за-убытым, партизан отрядым хэтэу Сэфэр Мыекъуапэ дэклъжы, ау ипсауныгъэкьлэ

зэо операциехэм ахэлэжъэн зэрымилъэ-кьышттым кьыхэкьлэу, эвакуацием ашэшт-хэм ахэфэ. Джащ тетэу, Кировскэ хэкум Сэфэр ашэ. Апэрэмкьлэ Кировскэ хэкум ипрокурор илэпылэгъоу, нэужым а хэку дэдэм и Подосиновскэ район ипрокуро-рэу Сэфэр лоуф ешлэ.

Фашистхэр тичьлэпэхэм арафыжы-хыи, Адыгэ хэкур шхьафит зашлэжыгъым, Яхьулэ Сэфэри хэкум кьегъэзжы, 1943-рэ илъэсым щегъэжыагъэу 1945-рэ илъэсым нэс Красногвардейскэ районым ипроку-рорэу лоуф ышлагъ. Нэужым, 1945-рэ илъэ-сым имэлэпылфэгъу мазэ щегъэжыагъэу 1947-рэ илъэсым нэс, хэку судым хэтэу Сэфэр лоуф ешлэ.

Сэфэр тыдэ зышлэи, сыд лоуф зешлэ, ныбжыкьлэ дэдзэ кьызыдиштэгъэ лите-ратурнэ-творческэ лоуфыр зыкли лэклъы-шлыгъэп. Общественнэ-политическэ, социальнэ-хозяйственнэ, судебнэ лоуф-

ОРЕДЫУС ЦЭРЫУ

шлэныбэу ышлэхэрэм адаклоу, усэхэр, поэмэхэр ытхыщтыгъэх, гъэзетхэм, жур-налхэм кьащыхитыщтыгъэх, тхылхэр кьыдыгъэкьлэщтыгъэх. Ащ фэдэу, лите-ратурнэ-художественнэ зэхашлэу Яхьулэ илэр кьыдалыгъи, 1947-рэ илъэсым об-щественнэ-политическэ литературэм ире-дакторынэу Адыгэ тхылэ тедзаплэм агъакьло. 1950-рэ илъэсым кьышчегъэжы-агъэу Адыгэ хэку радиокомитетым иредак-торэу, нэужым илэшхьэтетэу 1959-рэ илъэсым нэс лоуф ышлагъ. 1959-рэ илъэ-сым Адыгэ тхылэ тедзаплэм егъэзжы, художественнэ ыкли кьлэлэцъыкьлэ лите-ратурэмкьлэ редакторэу 1964-рэ илъэсым нэс, пенсием оклофэ, лоуф ышлагъ...

Сэфэр литературнэ-творческэ гъогум зытеуцогъэ лъэхьаныр тыхэгъэу икьлэ-рыкьлэ шьыпкьэу зызыщигъэпсыжырэ лъэхьаныгъ.

А шылакьлэр зыфэдагъэр, ежъ ыгукьлэ ышхьэкьлэ пэкьлэжыгъэхэр Сэфэр кьа-щырилотыкьлыгъ иусэхэу «**Къэсшлэжы-рэр**», «**Бжыхьэлэ чэш**», «**Москва**», «**Тибгъэшхьо тамэмэ зауьгъу**» зыфило-хэрэм. Сэфэр урысыбзэкьлэ тхэу ригъэжы-агъагъ. Заом ыпэкьлэ, 1940-рэ илъэсым иусэхэр дэтэу «**Родине**» ылоу тхылэ кьыдыгъэкьлыгъ. Ащ кьыкьлэлыкьуагъэх илъэс зэфшхьафхэм кьыдыгъэкьлыгъэ-хэр: «**Стихи**» (1945), «**Стихи**» (1948), «**Всем сердцем**» (1957), «**С тобою, то-варищ**» (1963), «**Твоими устами**» (1966).

Сэфэр адыгэ поэтхэм атхыхэрэр урысыбзэкьлэ, ежъ иусэхэр Пэрэныкьом адыгабзэкьлэ зэридзэкьлэху, хуитыхэу макьлэп кьызырэрэхьагъэр. А лъэхьаным адыгэ литературэм ипрограммэ изэхэ-гъэуцон, школым зэрэщеджэшт тхылхэ-хэм ятхын илоуфыгъохэм тапыллыгъ. Сэ-фэр илитературнэ-творческэ кьуачлэ зэхатшлэу, урысыбзэкьлэ тхэу, итхылхэ-ри урысыбзэкьлэ кьыдыгъэкьлэху шыты-гъэти, адыгабзэкьлэ тхэнэу етлуагъ, те-лэулыгъ. Арэуштэуи хьугъэ — «**Орэд къэсшлэ**» зыфилоэр поэтическэ тхылхьыр 1962-рэ илъэсым кьыдэкьлыгъ. Тхылхьыр кьызырэдэкьлэу Сэфэр кьысытыгъ мыр кьытыригъи: «Лъытэныгъэ зыфисейлэ, синьыбджэгъу лъаплэу Шхьэлэхъо Абу мы ситхылы цыкьлэ есэтэ.

С. Яхьулэ. 9.IV. 1962-рэ илъэс». Тхылхым усэ 23-рэ, орэд 17, поэмитлу алохэу кьыдэхьагъэх, адыгэ литературэм хэхъо ин фишлыгъ. Джащ щегъэжыагъэу Яхьулэ Сэфэр итворчествэ изэгъэшлэн гурыт еджэпшэ ыкли институт програм-мэхэм ахэуцэ. Джащ кьышчегъэжыагъэуи адыгабзэкьлэ иусэхэр Сэфэр ытхынэу нахь пэхьэ. «**Орэд къэсшлэ**» зыфилоэр тхылхым кьыкьлэлыкьуагъэх «**Ытхыгъэ-мэ ащыщхэр**» (1964), «**Чыгуи**» (1968), «**Псыорыпшэ**» (1973), «**Мэз тамэу си Пкьлашэ**» (1974). Усаклоу зышчымылэ-жыгъым ыужы ипоэтическэ тхылхьитлу кьыдэкьлыгъ — «**Джэрпэдджэ**» (1978) ыкли «**Тыгъэлэс мафэхэр**» (1984) зы-филохэрэр. Сэфэр ипоэтическэ усэхэр кьыхаутыщтыгъэх журналхэу «Дон», «Советская Осетия», «Кубань», гъэзет-хэу «Советская Кубань», «Комсомолец Кубани», «Социалистическэ Адыгей», «Адыгейская правда» ыкли журналэу «Зэкьошныгъ» зыфилохэрэм.

Яхьулэ Сэфэр лирическэ усакло-щтыгъ. Хэкум, хэгъэгум, зэкьошныгъэм, мамырныгъэм ятемэх усаклом иусэхэм кьащилэтыщтыгъэр. А произведенийхэм ахэт лирическэ героир — зихэку шлэ дэдэ зыльэгъурэ, ыльэкьыщтыр ащ фэзышлэрэ цыф гукъабз. Шулээгъу дахэу, шульэ-гъу фэбуу ихэку класэ фырилэр темшы-ныхьэу, темыкьытыхьэу, ымыушгъэфэу «**Тихэку класэ**» зыфилоэр усэм гум лылэсэу, зэхашлэу кьышырелотыкьлы.

Хэгъэгъу зэошхом лыхьужыныгъэ щызысыхьагъэхэм ясурэт лупкьлэхэр, теклоныгъэм игушлэгъоу чэф кьызыщи-тырэ усэхэри Сэфэр ытхыгъэх. Ащ фэ-дэх Бэгъужэжъо Лолэ, Советскэ Со-юзым и Лыхьужэхэу Андырхъое Хьу-сенэ, Къош Алыи яхьыллэгъэ усэхэр ыкли нэмыкьлэхэр.

Усэхэу «**Къеблагъ, синьыбджэгъу**», «**Алагир кьушхьэ тьуакьлэм**» зыфи-

лохэрэм зэкьошныгъэ иныр ятем. Тизэ-къош-блэгъэныгъэ, тидунай мамырныгъэ зэригъэпытэштхэм поэтым иусэ бзэпсы-хэр афигъэпсыщтыгъэх, ипоэтическэ кьуачлэ кьызырхьыкьлэ а лоуфыгъошхохэм усаклоу ахэлажэщтыгъэ.

Яхьулэ Сэфэр пшыналэхэри ытхы-гъэх: дунэежыгъым икыныгъо-хьазабыгъо «**Комиссар**», «**Абын псыхьу**» зыфило-хэрэм, Хэгъэгъу зэошхом иутын хьылэ-хэр «**Хьусен**», «**Земля**», «**Зулихь**» ыкли зэуож илъэсхэм тицъыфхэм ящылэклэ-псэукьлэ, игугъэ-гупшысэхэр «**Айтгъэ изы маф**», «**Псыорыпшэ**» зыфилохэрэм кьа-щырелотыкьлэх, кьащырегъэлъэгъукьлэх.

Яхьулэ Сэфэр итворчествэ анахь чыпшлэхэу щызыубытгъэ, итворческэ напэ кьэзыгъэлъагъоу, усаклом ыцлэ адыгэ литературэм хэзыгъэпытыхьэрэр оредыр ары.

Оредым цыфым ыгу егъэфабэ, шлоу хэлъыр кьегъэушы, нахьышлум фещэ. Оредыр — цыфым цыфыгъэ хэлъыным итэджэпэ, ианахь гъомылэшлэ. Шлу зыгу илхэр егъэгъушхох, егъэгъушхо, шлу зэ-рэлъэгъухэрэр нахь зэпэблагъэ ешлэх. Обществэм ищылэклэ-псэукьлэ, ицъыфыгъэ зэхэтыкли, идунэееплъыкли, кьырыкьла-гъэри, ыпэкьлэ мурадэу илэри, игугъа-плэхэри оредым кьырыелотыкьлэх. Адыгэ оредыкьлэхэр бэу зэхэзылхьагъэмэ Яхьулэ Сэфэр ащыщ. Ахэр хэкум, хэгъэ-гум, цыф кьызырыкьло шлагъохэм, шу-льэгъу дахэм афэгъэхьыгъэх. Компози-торхэми агу рыхьыгъэх усэхэр ыкли япэ-сыгъэ оредышъо шлагъохэр кьафагъо-тыгъэх.

Оредэу «**Адыгегъу сикьласэ**» зыфилоэрм чэф макъэу хэлукьлэрэм лъагэм илъэгэ-жъэу зелэты, сатырхэм мэжъэ жьынчэу ахэлукьлэрэм ори дебгъаштэу кьыдэло:

*Щылэныгъэм ишысэ, сидунай иорэд,
Сыгу кьэлэнтэу, сигъаилэ бгъэраз,
Сызылугъэу сикьэу, сянэ лъапшэ уфэд,
Адыгегъу сизупсэу, сикьласэ.*

Ащ фэдэ общественнэ-патриотическэ оред лъэпкьхэм инэу атекьлэх интимнэ-лирическэ темэ зилэ усэ-орэдхэр. Мэкъа-мэу мыхэмэ ахэлукьлэрэм нэмыкьлэ, усэ сатырхэм язэгъэзэфэн, строфахэм ягъэ-псыкьлэ-шылэклэхэр шхьафых. Мыхэм — зэмкьлэ гушлуагъом имэкъэ чэф кьащы-дэуае, гушлэ ошхы макъэр апышэзэхохы, адрэмкьлэ — ошлэ-дэмышлэу гуцафэм имэстэлъыгъэ кьащыпхэу, гухэкьым илы-уз ашызэхэошлэ. Гушлуагъори гухэкьыри мыщ щызэготых, щызэддыщылэх, нэмы-клэу кьэплон хьумэ, щылэныгъэ шьып-кьэгъэ лъэш ахэлъ. Ащ фэдэу щылэныгъэ шьыпкьагъэ оредым кьышытыгъэнымкьлэ Яхьулэ итворчествэ имызакъоу, зэкьлэ адыгэ литературэм, зэкьлэ адыгэ оред твор-чествэм зыкьышлэтыкьлэу зы оред ащ ил. Ар «**Гупшысэ**» зыфилоэр оредыр ары. Гум лылэсэу, куоу уригъэгъушхьысэу, гукъэкьлэ-гупшысэ зэфшхьафхэм уахишэу, узылэпишэу, уедэлэу зыптыгъэкьлэ уемы-зэщэу оредыр щыт. Ишъуашэрэ имэхьа-нэрэ зышчызтэфэхэрэм искусствэм ипро-изведение кьэхьугъэу плытэтэштмэ, оредыр кьэхьугъэу плытэным пас ащ акьлужьэу, мэжъамэми адыригъэштэжъэу щытын фэе. Яхьулэ ытхыгъэ оред пстэ-уми гупшысэр ашыгоу, анахь усэшлоу, ишъуашэ имэхьани зэкьлужьыхэу зэды-

рагъаштэ. Сыд фэдиз гу кьуачлэ, сыд фэ-диз зэхашлэ ахэлъыр шлу дэдэ ыльэгъоу, ау гухэкьлэ зыфишлыгъэу, ары пэтэзэ ащ кьыгъоу зышыгугъыгъэрэм рилорэ гу-щылэхэу «**Укьысфэсыжыгъэм нэплэгъу фабэр кьысфэхьы**», «**Псыхьор кьэщтыгъэми, нэпсы гушлуагъом дэжъун**» зыфилохэрэм. Джащ фэдэу, усэу зимэхьанэрэ зишъуашэрэ зэдэзы-гъаштэрэм тефэ шьыпкьэу оредышъо-ри композиторым кьазыгъегъэхьожьым, гум лылэсыр оредэу, лъэпкьым анахь шлу ыльэгъурэ оредэу хьугъэ «**Гуп-шысэ**» зыфилоэр оредыр.

Лъэпкь культурэм илэжъэкьло пчъагъэ-мэ афэусагъ Сэфэр. Ахэм ащыщхэр оредылоу хьугъэх, зэфэдэкьлэ адыгэ шъо-лырым щызэлъашлэх. Ащ фэдэх адыгэ оредыр лъагъэу дэзылэтыгъэу Сэмэгъу Гошнагъо иорэд кьэлуакьлэ уасэу фишлырэр, лъэпкь культурэмкьлэ илэжы-гъэ зыфэдэр угукьлэ зэхашлэу кьы-рилотыкьлэу «**Оредым зепхьуатэ**» зыфилоэр етхы Сэфэр. Ныбжыкьлэ гу кьаргъомэ яшлэульэгъу дахэ, фабэ зэхьуагъашлэу «**Лейла**», «**Саида**», «**Си Хьабидэт**» зыфилоэр оредхэр Яхьулэ етхых. Ау хэгъэунэфыкьлыгъэн фаер Яхьулэ илирическэ герой гушлуагъом ыкьуачлэ зыкли кьымыбгынахэу, ренэу тыгъэпэзэзэу, гухэкьлэ, гуклайи ымышлэу, шульэгъу кьаргъом иоры щесы зэпы-тэу зэрэщытыр ары.

Лирическэ героим ишлэульэгъу дахэ, кьабзэ, кьаргъо, кьлэчлэ ин. Ащ шлу ыльэгъурэ икьласэ «Огум мазэу кьыуцуа-гъэм» фигдадэу пэплэзэ, ау кьушхьэ сиджым мазэу кьохьагъэмэ фэдэп, жьогъо цыкьлэхэу нэфшъагъом кьло-сэжыгъэхэмэ афэдэп, ежъ усаклом иусэ кьызырэрэцилоу «Кьомыхьащтыр, мыкьлосащтыр. // Оры закъу, сыгум икьласэ» (Усэу «**Оры закъу, сыгум икьласэ**»).

Шулээгъу кьаргъом фэгъэхьыгъэ псалъэхэм нэфыр, фабэр ахелъэсыкьлы, тьыгъэм ишлэ, гъашлэм ыкьуачлэ, игугъэ ин апкьырылэ. Усаклом гу тлупшыгъэкьлэ иусэу «**Саидэ**» кьышчело:

*Жьы чьылэтигъэр огуи шелъэсы,
Сытсэм уфэдэи сыгу зыкьелэ,
Тыгъэ нэбзыхьэр титлуи кьытфепсы,
Псэогуи кьысфэхьыи сыгъэрэхьат.*

Лирическэ героим ыгу шульэгъум инурэ шэшлэты, Саидэу инэфы, Саидэу идахэ, Саидэу ыпсэм фэдэм зэпэжы-ужьэу нэфыр кьыхелъэсыкьлы, икьласэ анахь зытефэу зыфигъэдэшттыр ымышлэу тырелхьэ-тырехы:

*Узыфэгъадэу дунаим тетыр
Пчэдыжэ нэфылым инурэ дах,
Губгъэ кьэгъагъэу укьысфэишлэтышъ,
О уишлэишлэгъум чысэ птырах.*

Бгъэм дэпыхьагъэу, гум зэфышэ-сы-жыгъэу лирическэ героим ишлэульэгъу исурэт пкьырапкьлэнэу кьетышъ, усэ сатырхэм аджэхэрэри гъусэу ащ гоуцох, зэкьлэми зэддырагъаштэу ягурышэ-гупшы-сэхэр зэфэхьысыжы:

*Дэнэ ишыгъэу уишхьацыблагъэ
Бгъэ гумэкьылэм лъагъо щыхеш,
Насыи цылакьлэм игъогуи илагъо
Шулээгъуныгъэм инэф тыреш.*

Поэтым инэплэгъу чан шульэгъу да-хэм инурэ кьетаджэ, игушлуагъуи, игу-мэкьлэ кьыдигогъэу усэу «**Шулээгъу**» зыфилоэрм кьышчело:

*Шу сэ слэзгъоу, сизугъанлэр,
Нэфылэ жьыуагъоу кьысфэлыд,
Жьогъо чыжъэу, мо сипланлэм
Рэхъатныгъэ кьысымыт.*

Шулээгъур кьлэчлэ лъэш, ары шхьае, гумэкьыгъом цыфыр хедзэ, зэредзэ.

Джащ фэдэу, гум икьэргъуагъэ, за-гъори шэч тлэкьлэ горэхэр кьыхалъа-сэу щытых Сэфэр иусабэхэр. Ау ахэм гугъэр агъэлъэшы игъорыгъозэ, кьуачлэр кьалэты, теубыгъэгъэ пытагъэ гум рагъэ-шлы.

Лъэхьаным игутео, ижыкьащэ усаклом иусэ пстэуми ащызэхэошлэ, ащэошчэи. Поэтым иусэ кьызырэрэцилоу, «гушылэ псыхьагъэм бэ егъашлэ». Кьэлуагъэ хьугъэр, ар кьызырэрэлуагъэм илупкьлагъэ, ишъыпкьагъэ ялгытыгъ псалъэм игъашлэ. Ащкьлэ Сэфэр кьыдэ-хьугъэр макьлэп. Усэ пэпчэ усаклом ыгу хэлъ, ыпсэ хэт, ижыкьащэх, игутеох. Яхьулэ Сэфэр ыцлэ иусэхэм япхыгъэу цыфхэм ахэлъышты.

ШХЪЭЛЭХЪО Абу.

ІЭПЫІЭГЪУХЭМ КЪАХЭХЪУАГЪ

Іоф зымышІэу, ІофшІапІи ымыгъотэу псэурэр бэ. Ахэм унагъом ис нэжъ-Іужьхэм ахъцэ тІэкІоу хабзэм къаритырэ е зы нэбгырэу Іоф зышІэрэм илэжъапкІэ зэпашызэ мазэм рагъэкъу. Аужырэ уахътэм зихатэ дэгъоу дэлажъэхэрэр, былымхэр, чэтхэр зылыгыхэрэр нахъыбэ хъугъэх, ау мылажъэу къутырхэм, къуаджэхэм адэсхэри макІап.

Шэуджэн районым шыпсэурэ цыфхэм ящылакІи джащ фэд. РайонымкІэ къэралыгъо учреждениеу цыфхэм ІофшІэн ягъэгъотыгъэным дэлажъэрэм ипашэу Цэй Казбек тызылокІэм гупчэм Іофхэр зэрэзэхашэхэрэм, цыфэу къуалэхэрэм зэрапэгъокІыхэрэм ыкІи Іоф зэрадашІэрэ шыкІэм тыщигъэгъозагъ.

къыхихынэу, ежъ нахъ зыфаер къыгъэнэфэнэу тыдэгущыІэ. Сыда пІомэ тэ ащ фэдэхэр едгъэджэхэу амал тІІ, еджапкІэр хабзэм афеты. Нахъыбэм унагъохэр, сабийхэр зэрапылхэр къыдэтлътэзэ, езыгъэджэщтхэри мыщ къетэгъэблагъэх. Мазэрэ ныкьорэм къышегъэжъагъэу мзыхым нэсэу цыфхэм сэнэхъатыкІэхэр зэрагъэгъотых. Крановщик, машинист ыкІи нэмыкІ сэнэхъатхэу нахъыбэрэ узыфеджэн фаехэр къызыхахыкІэ, къэлэ зэфшъхъафхэм ащетэгъаджэх.

— Ежъугъэджагъэхэм ащыцхэр ІофшІапІэ Іужъугъэхъажъэхэу къыхэкІа, сэнэхъатыкІэу зэрагъэгъотыгъэм ба рылажэхэр?

— ІофшІапІэ зымылагъэхэм ащыцхэр бэкІае шэ заводым тэгъакІо ыкІи аштэх. Апэрэ лъэхъаным ащ Іоф шыпшІэныр къиныгъ, джы автоматикэ зэтэгъэпсыхъагъэхэр чІагъэуагъэх. Мазэм сомэ мини 10 — 15 къалэжы, блэзымыгъэкІэу мафэ къэс ІофышІэ къақлохэрэм ахъцэ шІухъафтынхэр аратых.

Ащ нэмыкІэу КФХ-хэм, ООО-у «Асханым», пенькозаводым пІэлъэ гъэнэфагъэкІэ шылэжъэнхэу цыфхэр афэтэгъақлох. Районым ит къулыкъу пстэуми Іоф адэтэшІэ, ІофшІапІэ зыштэн зыльэкІыщтхэр зэтэгъашІэх. Мазэ къэс предприятияхэм, организациехэм, нэмыкІ хъызмэтшІапІэхэм ІофшІапІэ чІыпІэ яІэмэ макъэ къытагъэІу.

Цыфэу къытэуалІэхэрэм экІэм ІэпыІэгъу тафэхъунэу тыфай, ау ащ фэдэ амал тІІап. Общественнэ ІофшІэнхэм ахэдгъэлажъэхэрэм тэ, гупчэм, сомэ 1700-рэ ятэты, Іоф зыфашІэхэрэм анахъ лэжъапкІэ макІэу хэгъэгум ильым, 4330-м, къышчымыкІэу къараты.

— Къагъэгъуи, еджагъэу, ау ІофшІапІэм амыштэжъыгъэхэри чэзыум хэшъогъэуоцъысхъа?

— Хэтэгъэуоцъыхъ. Илээсбэ хъугъэу хэтхэм илээс-

ныкьом хэбзэ ІэпыІэгъоу къафатІупшырэ ятэты, илээсныкьом зи яттыхэрэп. Ау ІофшІапІэм къыІукІыжыгъақлэхэм апэрэ мзыхым лэжъапкІэу къаратыщтыгъэм ипроцент 75-рэ, Іужырэ мзыхым — процент 60-р, адрэхэм — процент 45-рэ илээсыр екІыфэ ятэты.

— Зи умышІахэу хабзэм мазэ къэс ахъцэ ІэпыІэгъу къыпІэкІугъэхъаныр дэп. Ау ащ есагъэхэу, цыфхэр Іофым нахъ дэшъхъахы хъугъэхэу къыпшІошІырба?

— Ащ фэдэхэри шыІэх. КъыхэкІы Іофэу зыдэдгъақлорэр исэнэхъаткІэ тегъэпсыхъагъэми, фэмыеу е ушъхъагъэхэр цыфым къыгъотыхэу.

— Сыда къызыкІемызэгъырэр?

— ЛэжъапкІэр ашІомакІ, ІофшІапІэ чІыпІэр ашІогу-псэфеп, нэмыкІ ушъхъагъэхэри къагъотых.

— Хабзэр ІофшІапІэ зымыІэ цыфхэм ежъ яунаеу Іофыгъо горэхэр рызэхашэн алъэкІынэу ахъцэкІэ къаделэу рыгъэжъагъ...

— Ащ инэу ишІуагъэ къэкІуагъ. Мары тызыхэт илээсым изакъоу нэбгыри 150-рэ фэдизым Іоф зэфэшъхъафхэр агъэақлэхэу хъушт. Ащ къыкІырэр ышъхъэ рилыгъыжыныу, иунагъо исхэр ымыгъэнэкІынэу цыфым фэдэ горэ къызыфихыжышыбоу зэрэхъугъэр ары. ТапэкІи ахэм япчъагъэ хэ-хъонэу сэгугъэ.

— Казбек, цыфхэм ІэпыІэгъуи, усэжъэгъуи шъузэрафэхъурэмкІэ къызэрэшъуфэразэхэр тэшІэ. Шъуи-Іофхэр джыри нахъышІоу кІэкІынхэу шъуфэтэІо.

— Тхъауегъэпсэу. ДэгущыІагъэр ШЪАУКЪО Аслъануащ.

Сурэтым итыр: Шэуджэн районымкІэ къэралыгъо учреждениеу цыфхэм ІофшІэн къафэгъотыгъэным дэлажъэрэм ипашэу Цэй Казбек.

— Казбек, гупчэм ичэзыу нэбгырэ пчъагъэу хэтыр, ащ хэхъомэ е хэкІымэ, цыфэу къышъуфақлохэрэр зыфэдэхэр тэгъашІэба.

— ІофшІапІэ зымыІэу, хабзэм иахъцэ ІэпыІэгъу шыгугъэу къытэуалІэхэрэм япчъагъэ илээсыр къызе-хъақлэм зыфэдизыгъэм егъэпшагъэмэ, хэпшыкІэу къыщыкІагъ. Ахэр нэбгырэ 700 фэдизым кІахэщтыгъэх, непэ тичэзыу хэтхэр нэбгырэ 414-рэ зэрэхъухэрэр.

— Ар къэбар дэгъу. Сыда ащ фэдиз цыф шъуи-чэзыу хэкІыжыныым ушъхъагъоу фэхъугъэр?

— Илээсыр къызыхъагъэм къышегъэжъагъэу нэбгырэ 75-м хабзэм къаритырэ пособием нэмыкІэу ахъцэ ІэпыІэгъу ядгъэгъотыгъ, ахэм экІэм фэдэ къызыхъагъэкІын унэ ІофшІапІэ горэхэр зэхашагъэх. ТапэкІи, илээсыр имыкІызэ, унэгъо 60 фэдизым джыри унэгъо хъызмэтшІапІэхэр къызэ-Іуахыштых.

— Сид фэдэ Іофха анахъэу къыхахыгъэхэр ыкІи зыдэлажъэхэрэр?

— Цыфхэм былымхэр агъэшхэрэнхэщ, лыр ашэнэу, шэр агъэфедэнэу ахэр къашхыфх. Бэ мэхъух чэтхъуным зыфэзыгъэзагъэхэр. ФэбапІэхэр агъэпси, хэтэрыкІхэр къэзыгъэкІынэу пыхъагъэхэр шыІэх. Тучан цыкІухэр къызэІуахых.

Къуаджэу Мамхыгъэ ежъыІэкІэ пхъэм псэолэ зэфэшъхъафхэр хишІыкІыхэу ШатІэкъо Айдамыр шыригъэжъагъ.

Егъэжъагъэ горэхэр шыІэ зэрэхъугъэхэр дэгъу. Цыфхэм хабзэр ІэпыІэгъу къызэрафэхъушъуштыр янэрылэгъу хъугъэ. ТапэкІи нахъ унэгъуабэмэ хъызмэт зэфэшъхъафхэр зэхашэнхэу, ашъхъэ алыгъыжыныу зэрэхъуштыгъ ахэм агу къелэты.

— Казбек, Іоф зымышІэрэ пстэури илээсыбэ хъугъэу атхыгъахэ фэд. ЕтІани илээс къэс чэзыухэм цыфхэр къахъуоцх. Сыда ахэр непэ фэдэ охътэ къыным ІофшІапІэм къыІукІыжыныхэу зытэхъухэрэр?

— ЯнахъыбэмкІэ ІофшІапІэхэр гъунэгъу районхэм, къалэм е къапэчыжъэ чІыпІэхэм зэрашІэхэм къыхэкІэу ежъежъырэу къыІукІыжыныхэ фаеу мэхъух. ЛэжъапкІэхэр цыкІух, ар гъогум тырагъэкІодэжы. УнагъомкІэ мыфедэ зыхъукІэ, ІофшІэныр агъэтІылыжышы, тичэзыу зыхарагъатх. Джащ фэдэу, къалэм дэсыгъэхэу, фэтэрхэм ачІэсэу псэуштыгъэ ныбжыкІэхэм ащыцхэми чылэм нахъ зыкъыфагъэзэжы хъугъэ.

— ІэпыІэгъу ахъцэу хабзэм цыфхэм къафитІупшырэ игъом алэкІэжъугъэхъан шьолэкІа?

— Ар къыддэхъоу тэлътэ,

сыда пІомэ федеральнэ гупчэм къыкІырэ ІэпыІэгъур тэри игъом къытфатІупшы.

— ІофшІапІэ ымыгъотэу зэрэщытым пае хабзэм ахъцэ къыфитІупшыныу цыфыр сыд фэдизэр ежэра?

— Цыфым итхылтхэр къызытитыгъэм къышегъэжъагъэу мэфэ 11 зытекІыкІэ, ар ІофшІэн зымыІэ цыфэу зэрэщытыр тэгъэуоцх, етІанэ лъэІу тхылт къызитхыгъагъэм елытыгъэу ахъцэ ІэпыІэгъур еттынэу етэгъажъэ. Ау ІофшІапІэм къызэрэІукІыжыгъэр ыкІи лэжъапкІэу къыратыштыгъэр зыфэдизыгъэр зэрытхэгъэ тхылъыр къалымыхыгъэмэ, Іофхэри нахъ мэгужъох.

— А тхылтхэр цыфым игъом къыратыштыгъэжъэ хэмэ къыратыштыгъэжъэ хэмэ къызыкІэныу шыта?

— ІофшІапІэ къызыІукІыжыгъэр мзых охъуфэкІэ итхылтхэр къытитхыІэхэмэ хъушт. Ахъцэ ІэпыІэгъоу къыратыштыгъэм ипчъагъэ ащ пае къышчыкІэштэп.

— Чэзыум зыхъызгъэтхэгъэ цыфхэм районым узыцлэжъэи предприятиеу итыжъыр макІэ зэрэщыхъугъэм къыхэкІэу ІофшІапІэ къафэгъотыныр кын. Сыдэуштыр ар къыжъудэхъура?

— Цыфхэм ренэу Іоф адэтэшІэ, тишІуагъэ зэрдэгъэкІыштыгъэм тыпыл. ЗэкІэм апуу ахэр зыІухъэшъунхэу шыІэ ІофшІапІэхэм ащытэгъэгъуазэх. Зыгу римыхъырэм сэнэхъат кІэу

Цыф Іуш, шІэныгъэлэжъ шъыпкъ

1966-рэ илээсым синасып къыхыи, Адыгэ къэралыгъо кІэлэгъэджэ институтым сычІэхъагъ. Арэуштыу зыкІақлорэр джырэ уахътэ фэдэу рагъэджэщтхэр зэрамыгъотырэм фэдагъэп тэ тилъэхъан. Нэбгыри 125-м шышэу 25-р ары аштэнэу шытыгъэр. А зэнэкъокъум пхырыкІыгъуаеу шытыгъ. Балл пчъагъэу изгъэкъугъэмкІэ саштагъ. Сэщ нахъыбэу изыгъэкъугъэхэм ащыщыгъэх Іэшъхъэмфэ Марыет, Къэрэтэбэнэ Гошэфыжъ, Лашыкыо Люсэ. Мыхэр сигушыІэ пэублэ зыкІыфэсшыгъэр тиныбжыкІэмэ ашІэнэу ары — шІэныгъэ зилэр ары уасэ зыфашІыштыгъэр нахъ, джы кІэлэгъаджэмэ амылэгъуэзэ, студентхэм ащыцхэм апшъэрэ еджапІэр къызэраухырэм фэдагъэп.

КІэлэгъэджэ дэгъу дэдэмэ тырагъэдажъ. Ахэр къытхэмытыжъхэу КІэрэщэ Зейнаб, Шъаукъо Аскэр, Зэ-

фэс Айдемыркъан, джыри илээсыбэ Тхъэм къызэритынхэу Шъхъэлэхъо Абу, Шъхъэпцэ Мин, Бырсыр Батырбий, Валентина Истоминар.

Анахъэу къыхъэгъэщы сшІоигъор Валентина Истоминар ары. Мыщ фэдэ цыф Іуш, цыф бэрэчэт, шІэныгъэлэжъ шъыпкъэ джырэкІэ сапэ къыфагъэп. Ащ изекІуакІэрэ ишэн гъэтІылыгъэрэ, тэ, студентхэм, къызэрэтфыштыгъэмрэ яшІуагъэкІэ егъэшІэрэ лъытэныгъэ зыфытитгъэшыгъ. Цыф Іуш, цыф шІагъом ыгу рихъыштыгъэп, ары пакІошъ, ыльэгъу хъуштыгъэп, еджэным емыгугъухэрэр. Ащ ылоштыгъэ: «А Тхъэм ыгъэбэгъон, егъашІэм цыфхэм уиягъэ ябгъэкІэу ушыІэшт. Ар сэ къыпфэсыдэштэп. Едж, джащыгъум усыныбджэгъуштыгъ».

ГъэшІэгъоным игъэшІэгъоныгъэр мы бзылфыгъэм сыд фэдэ упчІи иджэуап ебгъотылІэн плъэкІынэу зэрэщытыгъэр

ары. Ар бзэшІэныгъэм фэгъэгъэгъэ зэкъуагъэп, узыфэе наукахэри ары нахъ.

ИдунэепплыкІэкІи, ишІэныгъэкІи, цыфым нахъ ыгъэлэпІэрэ шапхъэхэмкІи а лъэхъаным АГПИ-м Іутыгъэ кІэлэгъаджэхэм къахэщыштыгъэ Истоминар.

Научнэ-практическэ конференциехэм, факультет гъэзетым икыдэгъэкІын ежъ ышъхъэкІэ ахэлажъэщтыгъ. Аудиториум ыкІыб зыхъужыкІэ, зыфэдэ къэмыхъугъэ гушыІэгъу шІэгъуагъ, тэ, студентхэм, тыриныбджэгъу шъыпкыагъ.

В. Т. Истоминам 1962-рэ илээсым институтыр къызеухым аспирантурэм чІэхъагъ. Ар щытхэу хэлъэу 1967-рэ илээсым къыухыгъ. Ащ къышегъэжъагъэу илээситфым къыкІоцІ тыригъэдажъ. 1969-рэ илээсым диссертациер пхыригъэкІи, филологие шІэныгъэхэмкІэ кандидатыцІэр къы-

фаусыгъ. А лъэхъаным шІэныгъэлэжъ анахъ ныбжыкІэхэм (Адыгэ къэралыгъо кІэлэгъэджэ институтымкІэ) Истоминар ащыщыгъ. Ыгуи, ыпси студентхэм афэшагъэу, кафедрэм, факультетым, зэкІэмкІи АГПИ-м ипатриотэу, интернационалист шъыпкыэу шытыгъ.

БэмышІэу сикІэлэгъэджэ шІагъо, зыфэдэ къэмыхъугъэ цыфым, июбилей хигъэуоцфыкІыгъ. Ащ пае сыгу къызделэу сыфэгущомэ сшІоигъу.

Валентина, Алахъэм ренэу цыф дэгъухэмкІэ укъэуцухъагъэу ушегъаІ. Уистудентхэм уащыгушІукІэу, уилофшІэгъухэр къыбогтхэу Тхъэм бэрэ утегъаІ. Анахъ шъхъалэр псауныгъэр арышъ, Тхъэм псауныгъэ пытэ къыует, насыпрэ, гъотырэ уерэІ!

1966 — 1971-рэ илээсхэм уистудентыгъэхэм ащыцхэу СТИШЪУ Майор.

Юбилейхэр

ЫМАКЪЭ ДУНАИМ ШЫЗЭХАХЫ

Кавказ кыушхьэ шыгум сахэтэу иорэд кьэуаклэ джэрпэджэжьэу зэхэсэрэхи, зыми хэсымыгэкьуаклэу кьэшилэжьыцт. Ымакьэрэ ыгурэ якьэбзагьэ огу кьаргьом фэзгьадэхэ-зэ, шылэныгьэм лъэужэу кышцигьанэрэм осэ ин есэты.

Урысыем изаслуженнэ артистэу, УФ-м культурэмкьэ изаслуженнэ Иофышлэу, Адыгэ Респуб-ликэм и Кьэралыгьэ шлухьафтынрэ Кьандур Мухьадин ыцлэкьэ агьэнэфэгьэ Дунэе шлухьафтынымрэ ялауреатэу, медалэу «Адыгеим и Шытхьузехьэр» кызыфагьэшьошагьэу, Адыгэ Республикэм инароднэ артистэу, Кубань искусствэхэмкьэ изаслуженнэ Иофышлэишхоу, композиторэу Андэрэжкьэ Чеслав юбилей фэгьэхьыгьэу гуцылэгьэу тыфэхьыгьэ.

— Шылэныгьэм кышцикьлугьэ гьогур сшломакьлэп, — ело Андэрэжкьэ Чеслав. — Сэнхьатэу кы-хэсхыгьэр сицкьлугьом кы-щегьэжьагьэу кыздэкьокьы. Илээситф сыныбжэу сценэм ордэ кышцысшотыгьэ. Пшынер кьэсымыштэу мафэ кысэкьлугьэу кьэсшлэжьырэп.

— *Уицкьлугьом ордэ кы-зэрпшотыгьэр згьэшлагьорэп, ау пшынер кьэпштэныр...*

— Сянэжь, сятэшыпхьухэр пшынаоу шыгыгьэх. Адыгэ ордэ-дыштор стхьакьумэ икьлштыгьэп. Пшынер зэрэзэкьэсшырэм, макьэ горэ кьызэрэзгьалорэм сагьэ-гушлшотыгьэ.

— *Пшынер пшлогьэшлэгьо-ныгьэми, ордэу цлэрыло ухьыгьэ, Урысыем икомпозитормэ я Союз ухэт. Ордэхэмкьэ сыда цыфмэ япш пшлогьор?*

— Ордэдым тарихьыр кьелуатэ. Адыгэ лъэпкьым гьогоу кы-кьлугьэр ордэхэмкьэ цыфмэ зэхэ-згьэжьынэу сыфай. Сиэбжээнэпэ цыкьл фэдиз нэмылэми силъэпкьэ фасшлэ сшлогьоу искусствэм сыхэхьагьэ.

Ордэдымрэ тарихьымрэ

— *Чеслав, зэллэишлэ пшы-наоху Лъэцэрыкьэ Кимэрэ Гьонэжыкьэ Аскэрэ уигьэсэху, тиансамблэхэм уахэтэу Іэкьыб хэгьэжьэм концертхэр кьащып-тыгьэх, Дунэе фестивальмэ уахэлэжьагьэ.*

— Адыгэхэр дунаим шитэкьу-хьагьэху зэрэпсэхуэрэр тина-хьыжьхэм кытфалуатэщтыгьэ. Ашхьэ фимытыхуэ, егьэзыгьэ Иофкьэ яхэку гупсэ зэрабгынэ-щтыгьэр кьэбар зэфэшхьафхэм-кьэ сянэжьи сигьашлэщтыгьэ. Тыркуем, Сирием, Швейцарием, фэшхьаф хэгьэгумэ апэу ащылэгьэ тилъэпкьэгьумэ са-щыш. Адыгэхэр кьызылукьэхуэ типчыхьэзэхьэмэ кьызылукьэ-лэхэкьэ яшэн-хабзэхэмкьэ кьа-хэгьэшыщтыгьэх, гушылэгьэу та-фэхьыщтыгьэ. Нэбгырэ миллиони 7-м ехьу адыгэу Іэкьыб хэгьэгумэ арысэу кьалыгьэ. Ахэр хэкум клэрычыгьэх.

— *Іэкьыб хэгьэу уицлэу е тиреспубликэ кьэуагьэхуэ яхэгьэу зымыгьэгьотыжьыгьэ тилъэпкьэгьумэ ордэ кьафанло зыхьукьэ анахьэу узэгупшысэрэр кьыталоба.*

— Нурбий, ащ фэдэ уахьтэм зэгьапшэрэр бэ. Тилъэпкьэ куль-турэ гошчыгьэ хьугьэ. Хыгьэхуэ-нэ цыкьлхэм татесым фэд. Тызэ-хэмыхьэу, зэкьош фестивальхэм тахэмылажьэу сшорэп. Кьэбэртэ-Бэлыкьарым, Кьэрэшэ-Щэрджэ-сым, Краснодар краим, нэмыкь-хэми арыс тилъэпкьэгьухэр го-щыгьэх. Хы Шлуцлэ Іушгьом шып-сээрэ адыгэмэ тыбзэкьэ тхэу, еджэу ахэтыр тхьапша? Упчлэхэр лыбгьэкьотэнхэ шлэкьышцт.

— *Хэкьлэишлу кьытфэгьо-тыцтба?*

— Адыгэм ылтапсэ гьэпыгьэ-гьэным пылхэр, культурэмрэ ис-кусствэмрэ Иоф афэзышлэхэрэр, тхакьохэр, шлэныгьэлэжьхэр тилэх. Лъэпкьым зиужьыжыным агукьли апсэкьли ялахь хашлхьэ.

Ордэдымрэ тарихьымрэ зэрэзэ-пхыгьэхэр сисэнхьат кьышысэ-Іуатэ. Тилъэпкьэ тыфэлэжьэным фэшл тэ амалэу дгьотырэмэ афэ-диз Іэкьыбым шылэ адыгэмэ ялэп.

— *Зэхьокьыныгьэу шылэны-гьэм хэлпгьагьорэмэ уагьэушхуа?*

— Аужырэ илээсхэм Іэкьыб хэгьэу кьыкьлхэрэм ячлгужь, япсыхьохэр зэрагьэлэжьух, агукьлэ хэкум пэблагьэ мэхьух. Ар сигонэшху. Тиорэдхэмкьэ, ти-кьашьохэмкьэ титарихь ятэгьашлэ.

— *Чеслав, Тыркуем укьуагьэу пчыхьэзэхьэм ордэ кьызэрэ-щыпшлагьэр, «Чес-лав, Чес-лав» алозэ кьызэрэуаджэщтыгьэхэр тилъэпкьэгьумэ пчыагьэрэ кьысфалотэжьыгьэ.*

— Адыгэмэ ятарихь, ящылэкьэ ордэдымрэ кьашьомрэ зэрэхэлъыр тыбзэ зымышлэхэрэми кьагурэлэ.

Пыхьужьныгьэмрэ искусствэмрэ

— *Патриотическэ темэр уиофшлагьэ хэлпшлэу кьыхэ-щы. Поэмэу «Убыххэр» орыкьэ сыда?*

— Убыххэр тилъэпкьэгьух, адыгэу залгытэжьыщтыгьэ. Сянэжьэу Хьымсадэ илээси 115-рэ ыгьэшлагьэ. 1965-рэ илээсым идун-най ыхьожьыгьэ. Сянэжь шапсы-гьэмэ ащыщыгьэ, убыххэр адыгэу зэрэщытхэр ащ кьысфилуатэ-щтыгьэ. Адыгэхэр ячлгу рафыхэ зэхьум хы Шлуцлэ Іушгьом Іульыхуэ гьаблэм ыгьаллэщты-гьэх. Дзэкьоллхэр ашхьагьэ иты-хуэ тилъэпкьэгьухэр кьызэклагьэ-кьожьыщтыгьэхэп. Кьухьэм ежэ-хуэ хым Іусыхуэ сянэжь кьылгэ-гьужьыгьагьэх. Илээси 6 — 7 нахь ыныбжыгьэп. Яни яти игьу-сэхуэ нэбгырэ 11 хьуштыгьэх. Сянэжэ а купым кьыхэзи, Хьаку-рынэхьаблэ ыльэныкьэ клорэмэ кьызагьотыжьым аплугьэ, ыльэ тырагьэуцуагьэ.

— *Поэмэр птхыныр кьы-зыхэкьыгьэр кьытэллуагьэп.*

— Тхэкьло цлэрылоу Мэшбэшлэ Исхьакь иусэ сызеджэм гупшы-сэ ин хэллэгьуагь, гугьэузэу зэрэщытыри тиунагьэ исхэм ясуагь. Ащ кьышэзгьажьи 3-у зэхэтэу стхыгьэ. Адыгэмэ гьогу кьинэу акьлугьэр, псыхьоу зэпа-

чыгьэр, гьаблэм зэригьэллагьэхэр кьыхэзгьэщтыгьэх. Урыс-кавказ заом хэкьодэгьэ тилъэпкьэгьумэ поэмэр афэгьэхьыгьэ.

— *«Шлу слэгьоу си Адыгей» ылоу республикэм концертхэр кьызэрэщыпштыгьагьэхэр, ащ нае АР-м и Кьэралыгьэ шлу-хьафтын кьызэрэпфагьэшьо-шагьэр сшлэ.*

— Мэшбэшлэ Исхьакь, Бэр-тэрэ Хьамидэ, Нэхэе Русьлан, Жэнэ Кьырымызэ, нэмыкьхэми яусэмэ атыхыгьэ патриотическэ ордэхэр кьаслшотыгьэх. Уилъэпкьэ фэтхэгьэхэм ящытхуэ искусствэм щыплотэным имэхьанэ зыкьезгьэ-Іэты сшлогьуагь.

Композитор цлэрылоу

— *Ордэ кьызэрэпшорэм дакьоу мэкьамэхэр зыусырэ композитор цлэрыломэ уащыш. Кьэо-шлэжьа апэрэ ордэу уусыгьэр?*

— 1957-рэ илээсым Хьэдэ-гьэллэ Аскэр иусэ техыгьэу «Са-фьет» ылоу ордэ стхыгьагьэ. Ащ сыфэзыщгьагьэр кьэсшлэжьи-рэп. Хорым ордэдыр кьылоштыгьэ. Джы Сафьет кочыр зэрилэжьи-рэр ашлэомыгьэшлэгьоныщтэу кьысцэхуэ. Тхэкьло макьлэ Иоф зылдэсшлагьэр. Кьызыхэкьыгьэри сымышлэу ордэхэр сымыу-сыжьхуэи уахьтэ кьысэкьлугьэ. СССР хэгьэгумэ зэбгырагьэ-зыгьэ, нэмыкьлэ зэхьокьыныгьэхэри шылэныгьэм кьыхэхьуагьэх.

— *Ордэдыр уицлэныгьэ кьышцибдекьокьы. Ордэ уусы пшлогьоу шьхьэм мэкьамэхэр кьызыхэкьэ кьэлэмыр кьапштэ-рэба?*

— Нурбий, бэмышлэу укьызы-сэллэуш Шынджые фэгьэхьыгьэ ордэдыр сыусыгьэ. Пыхьужь-ныгьэм ехьыллэгьэ ордэдыри зэдэ-тылусынэу едгьэжьагьэ. Композитор Иофшлэныр щызгьэзыен слэ-кьышцтэп. Джэуапыр уиупчлэ нахьышлоу кьэзытыжьищтыр уахьтэр ары.

— *Ленинград консерватори-ер кьышциуухыгьэ. Шьуиунагьэ искусствэм хэцагьэ. Мылэкушхо хэишхуынэу шьугуэгьыщтыгьэ?* Андэрэжкьэ Чеслав сисэмэр-

кьэу псынклэу кьыгурылуагьэ, шхыгьэ. Концертэу кьытыгьэмэ ащыш зытетхэгьэ тхьапэм нэшлукьэ еплтыгьэ.

— Мылэкушхо искусствэм кьызэрэхэмыкьыщтыр сшлэ-щтыгьэ. Мылэку зэгьэулуэу егьашлэ сегупшысагьэп. Тхьэм сэнаушыгьэу кьыпхилхьагьэр сэнэхьат пфэхьуныр насыпыгьэ. Сятэшыпхьоу Нуцэ Блащэпсынэ дэсыгьэ, ар пшынуагьэ. Кьо-джэгьумэ кьызэралоштыгьэмкьэ, Хьагьэудж Мыхьамэт ыуж анахь пшыно Іазэу Кошхьаблэ дэсы-гьэр сянэжь. Хьагьэуджым хэкур кьызэпикьлухьэщтыгьэ, имэкьамэ-хэр пленкэм тыритхэщтыгьэ. Сянэжь зэрэбыльфыгьэм пае джэгэу ыгьэджэгуныр кьыра-гьэклшотыгьэп, мэкьамэхэр ты-ритхэнэу амал илагьэп. Цаци пшынуагьэ. Сшынахьыжьэу Юри пшынер «кьыгьэгумэщтыгьэ», пхьашлэу кьуаджэм дэсыгьэ.

— *Пшынахьыкьлэу Вячеслави пшынаоу, композиторэу щы-тыгьэ.*

— Искусствэр лъым хэлъ хьугьэ. Тикомпозитор цлэрылоу Тхьабысым Умарэ Кошхьаблэ фэтэр щыбытыгьэу тигьунэгьоу псэуштыгьэ. Ащ ыдэжь сыкло-щтыгьэ, ипшыно кьыригьалорэм седэлшотыгьэ.

— *Уикьлэу Долэт Санкт-Петербург консерваториер, ас-пирантурэр, композитор от-делениер кьышциухыгьэх. Зэллэишлэ композиторэу Сер-гей Слонимскэр ипачуэ ишлэ-ныгьэ хигьэхьуагьэ. Марзыет искусствоведениемкьэ канди-дат, Санкт-Петербург дэт консерваториер ицрегьаджэх. Уишхьэгьэу Светланэ Адыгэ кьэлэегьэджэ колледжым икьлэегьаджэ, ащи усэхэр, ордэ-хэр етхых.*

— Тиунагьэ дэгьоу ошлэшъ, ухэмыукьоу кьэолуагьэ.

— *Уипхьорэлфэу Мэдинэ музыкальнэ ыкьли сурэтышлэ кьэлэцыкьлэ еджапхэзм ачлэс. Шьуиунагьэу кьырыкьонэу, шьуиунагьэу лгьэклотэнэу ащи шьуиунагьэу?*

— Мэдинэ джыри цыкьлэ. Ез-гьэзынэу сыфэяхэп. Икьлэе-гьаджэхэр кьышцтхьухэшъ, тэри тэгьушлэ.

— *Чеслав, оркестрэу «Рус-ская удалым», купэу «Отрадам» адыгэ ордэхэр кьащэлох. Ар дэи сшорэп, ау...*

— Сэшлэ о зыфалорэр. Адыгэ музыкальнэ Іэмэ-псымэхэр зыхэт ансамблэ зызэхашкьэ сыгушлэзэ сыхэхьашт, тиорэдхэр кьы-щысшотыгьэ.

— *Ти Президентэу Тхьа-кьлэушынэ Аслэан джырэблагьэ медалэу «Адыгеим и Шытхьу-зехьэр» кьыпфигьэшьошагьэ, гушылэ фабэхэр пфилуагьэх.*

— Тхьаегьэпсэхуэ сшлофшлагьэ уасэ кьыфэзышлэгьэхэр. Адыгэ кьэралыгьэ университетым сылу, тапэкли искусствэм сыфэлэжьэщт. Республикэ филармонием сипчы-хьэзэхьахуэ шэклогум и 11-м шыклоштым искусствэр зикла-сэхэр кьесэгьэблагьэх.

— *Шлукьэ тызэлэклэ. Уигу-хьэлышлэхэр кьыбдэхьунхуэ пфэсшэ.*

— Тхьаегьэпсэхуэ.

ЕМТИЛЬ Нурбий.

Сурэтым итыр: **Андэрэжкьэ Чеслав.**